

An abstract geometric composition featuring overlapping shapes in various shades of gray and black. The shapes include rectangles, triangles, and circles. The word "OPTIC" is integrated into the composition, with the letters rendered in a bold, sans-serif font. The letters are partially obscured by the overlapping shapes, creating a layered effect. The background is a light gray color.

OPTIC

Leto II

1930/31

Štev. 4

MODRAPTICA

leposlovna revija, izhaja vsak mesec enkrat na dveh polah (32 straneh). Vsak letnik se prične z decembrom in se konča z novembrom naslednjega leta.

Letna naročnina samo na revijo, ki je vključena v redne publikacije Založbe Modre ptice, znaša Din 100.—. Posamezna številka Din 10.—. Naročniki na redne publikacije prejema list kot dopolnilo h knjigam brezplačno. — Urednik Janez Žagar. Rokopisi se ne vračajo.

Uredništvo in uprava v Ljubljani, Rimska cesta šte. 3. Telefon 3163. št. čekovnega računa 15.369.

Vsebina 4. številke:

(Marec)

Dr. Stanko Leben: Maurice Baring, avtor romana »Daphne Adeane«.

Josip Vidmar: F. S. Finžgar.

Mirko Javornik: Vrnitev.

Pero Pajk: O izvirnosti.

Vladimir Bartol: Zadnji večer.

Walter Bauer: Tat.

Poročila.

Razno.

Iz založbe in uredništva.

MAURICE BARING, AVTOR ROMANA »DAPHNE ADEANE«

DR. STANKO LEBEN

Maurice Baring je veliko pisal že pred svetovno vojno. Po rodu Irec (rodil se je l. 1874.) je kot diplomat in poročevalec prepotoval velik kos Evrope in se od prvih početkov pa do konca udeležil balkanske in svetovne vojne. Leta 1909. je prestopil h katolicizmu in pomnožil dokaj dolgo vrsto angleških pisateljev konvertitov. Na literarnem polju se je pojavil v prvih letih novega stoletja z raznimi liričnimi zbirkami in kratkimi dramami poprečne vrednosti. Kmalu nato je opustil liriko in dramo in ju zamenjal s krajšimi pripovedmi, potopisi, pismi in novelami. Vse te kratke Baringove stvari so v bistvu kljub najraznolikejši zunanji obliki in pogostim liričnim prizvokom vendarle samo dobro pisani, fini eseji, v katerih se odraža velik kos tedanjega življenja. Zlasti ljubi Baring Rusijo, kjer je dalj časa živel in ki jo je prepotoval dobršen kos. Pozna zelo dobro rusko literaturo in ne bi bilo težko zaslediti v njegovih delih močnih vplivov Turgenjeva, Dostojevskega in Tolstega. Svoje vtiske iz Rusije je porabil celo v zbirki novel »Half a Minute's Silence«, ki se po veliki večini odigravajo v Rusiji, z ruskimi ljudmi in junaki. Umetniško sicer te novele niso na višku, a so zanimive, v kolikor razodevajo življenje Angleža v rusko življenje in dušo.

Kljub lepi vrsti del pa je bil Baring pred vojno skoro docela nepoznan v širšem svetu. Poznali so ga le proučevalci in ljubitelji moderne angleške literature, ki pa v njem niso niti najmanj slutili pisca velikih, epično zasnovanih romanov, ki so se pojavili na književnem trgu po vojni. Veliki romanopisci, med katere danes moramo šteti Baringa, so le redki, dva ali trije na generacijo. Baring je čakal celo prvo polovico svojega življenja, potoval, živel, zbiral vtiske, zorel v premišljevanju, dokler ni v prvih povojnih letih vsemu svojemu notranjemu svetu dal izraza v treh ali štirih resničnih romanih velikega obsega (večina njegovih romanov šteje preko 500 strani), ali kakor jim pravijo Francozi »romans-fleuves« — »romani veletoki«, »kjer vas lenobno in ohlapno začrtana intriga zanese skoro prav tako počasi kakor tok resničnega dogajanja v neznatne, vendar docela verjetne dogodke, v družbo zamotanih in težko dostopnih ljudi«. (André Maurois.)

Prvi v vrsti teh obširnih romanov, ki je ponesel Baringovo ime preko Evrope, objavljen l. 1924, ima zelo kratek naslov, eno samo črko alfa-beta: »C«. Naslednje leto je nič manj obsežen roman »Cat's Cradle« potrdil domnevo angleških in inozemskih kritikov, da je sodobna angleška literatura pridobila z Baringom na romanopiscu pristnega kova. »Cat's Cradle« je podobno kakor Galsworthyjeva »Forsyte Saga« široko zasnovana slika sodobnega življenja angleške družbe, v jedru pa svojevrstno podana zgodba Blanke Cliffordove.

Eno leto po »Cat's Cradle« je izšla »Daphne Adeane«, dosedaj brez dvoma najzrelejše Baringovo delo. Po obsegu je ta roman veliko krajši od prvih dveh, a ne na škodo njegovi umetniški vrednosti. Kajti zdi se, da je Baring pri pisanju tega romana zbral vse svoje sile in zmožnosti, da se je ogibal vsega samo prigodnega, postranskega in da je v tem romanu razvil naravnost čudovito tehniko, združeno s skrajno preprostostjo v sredstvih in izražanju.

Ne samo vsa angleška, marveč tudi evropska javnost je sprejela ta roman kot najposrečenejše Baringovo delo, kot dozorelo umetnino in ne zgolj problematičen poizkus. Že eno leto po izidu je bila »Daphne Adeane« prevedena v skoro vse evropske jezike. Značilno je, da so to Baringovo delo zelo toplo sprejeli Francozi, dasi je po svoji zamisli in izvedbi dokaj tuje francoskemu načinu pisanja romanov. Francoski prevod, ki je izšel l. 1927. v nakladi 23.000 izvodov, je dosegel pri kritikih in publikih neoporečen uspeh in je danes skoro razprodan. Izpogovorili so o njem vsi najodličnejši francoski kritiki, in ker je francoska kritika danes morda najodličnejša v Evropi, ne bo nezanimivo, če navedemo v naslednjem mnenja, ki sta jih o romanu »Daphne Adeane« izrekla dva izmed najuglednejših francoskih kritikov in esejistov.

Charles du Bos, morda najglobokoumnejši med današnjimi francoskimi kritiki, je pisal o tem romanu sledeče: (La Nouvelle Revue Francaise, 1927). V kratkem poročilu, ki ga je v tej reviji (avgusta 1924) napisal Maurois ob izidu »C«, prvega velikega Baringovega dela, stoji sledeče točne pripombe: »Preprostost v pripovedovanju je vse obvladujoča... S tem enakomernim pripovedovanjem se Baringu posreči, da vzbudi v nas občutek resničnega »trajanja«. Tu prihaja na dan v romanu isto hkrati strašno in pomirljivo nasprotje med tragiko dogodkov in mirno brezčutnostjo časa, kakor ga neštetokrat občutimo v življenju, in v tem je ena izmed velikih tajen vsakega resničnega romana«. Še bolj kakor za »C« velja pravilnost te ugotovitve za »Cat's Cradle«, drugi Baringov roman iz l. 1925, kjer se razvija pred nami kakor veletok slika nerazrešljivih nesoglasij človeških usod, vsa potopljena v neko polmračno, kakor z zlatom zalito ozračje, spominjajoče na najlepše pokrajine Gainsborougha. In danes je pred nami »Daphne Adeane«, za polovico krajša od obeh pravkar navedenih romanov, pravi cvet te svojevrstne umetnosti, podobna onim prosojnim steklenicam iz žada, v katere se zdi, da je vključena vsa svojevrstna bitnost Kitajske. Vse ozračje, v katerem se koplje ta roman, brezgibno, zamolklo, pritajeno in pretresljivo, je mogoče točno opredeliti edinole z angleškim izrazom »muffled«. — Na najvsakdajnejši in najobičajnejši način žive pred našimi očmi ljudje, ki na prvi pogled ne vzbujajo najmanjše pozornosti, ki se v ničemer ne ločijo od ostalih ljudi, katerim je neke vrste brezimnost celo neogibno potrebna odlika, v kolikor so pristni Angleži starega kova. Kakor dobro namazano kolesje teko njihove kretnje, njihovi pomenki, njihova dejanja neopazno in neslišno v vedno enakem pridušenem ritmu. Pod to do skrajnosti enakomerno površino se stekajo, prepletajo in bore tokovi in protitokovi, ne da bi se zaradi te nevidne in neprestane napetosti in borbe le najmanj razgibala površina. Nič ni določno izraženo, a vendar je vse povedano. Kakor brezhiben orkester pod taktirko nevidnega dirigenta deluje molk do konca. Medtem pa se osebnosti izobličijo, osamosvoje in začno odločilno posegati v tok dejanja z vsem neizraznim, ki ga nosijo v sebi. Ker

vse svoje doživetje neprestano kupičijo in zaklepajo vase, pridobiva to doživetje vedno bolj na teži in pomembnosti: vodna gladina narašča neprestano. Ljudje pa so čimdalje opreznější, na zunaj vedno dostojanstvenější in resnejši, tehtajoč vsako kretnjo in besedo iz bojazni, da ne bi njihovo notranje življenje nenadoma prekipelo. In potem je treba videti, kako zaradi te opreznosti in čudovite artistske ekonomije, ki izvira iz nje, poraste vrednost redkih prizorov, v katerih se ljudje razkrijejo, ko se odpro zatvornice in se prosto razlije notranje življenje. Nič ni pretresljivejše in resničnejše obenem kakor občutek irealnosti, ki je značilen za vse Baringove osebe, kakor hitro se približajo realnosti.

»There are few writers who could have told so tragic and so living a story in so quiet a voice«. (Malo je pisateljev, ki bi bili zmožni pripovedovati tako tragično in živo zgodbo s tako spokojnim glasom), je pisal neki angleški kritik o »Cat's Cradle«. Mirnost in vedrost v pripovedovanju je brez dvoma lastnost, ki razlaga vso intimnost zgradbe in lepote »Daphne Adeane«. Pripovedovalec živi vedno na isti ravni s svojimi osebami. Izmed obeh gibal tragedije se zdi, da je tu groza docela izločena in da preostaja samo usmiljenje in sočustvovanje, globoko in očiščeno.

O romanu »Daphne Adeane« se je na široko razpisal Edmond Jalou v Nouvelles Littéraires 1927: »Prav za prav je težko obrazložiti v čem je čar in veličina te knjige. Zdi se mi, da nikaka razlaga ne more izčrpno podati vseh redkih lastnosti tega čudovitega dela. V to svrho bi bilo treba glasbenega komentarja, a tolmačenja neke literarne umetnine s pomočjo glasbe do sedaj ni še nihče iznašel.

Pri čitanju romana »Daphne Adeane« ima človek najprej vtis, da ima opravka z dobrim Tolstojevim učencem. Osebe prihajajo in odhajajo; nič samoopazovanja, nič opisov pokrajin, nič razlag in tolmačenj. Ves roman je le dolga niz neznatnih dogodkov, izmed katerih se vsak zdi skoro brezpomemben. Pisatelj nam pripoveduje enakomerno in podrobno tisoč posameznosti o treh ali štirih osebah. Te osebe so redkobesedni Angleži, ki se v svojem govoru poslužujejo bolj namigavanj kakor točnih izjav. Romanopišeča umetnost šele nam da slutiti, česar te osebe nikdar ne izgovore. Temu neprestano izmikajočemu se dvogovoru je treba dodati še drug dvogovor, ki se razpleta pri čitanju v nas samih, razjasnjujoč nam molk oseb v romanu. Malo po malem pa se zavemo, da se roman ne vrši v onih plasteh življenja, ki jih poznamo iz Tolstega. Z realistično plastjo se družijo še druga, poetična in psihološka hkrati, kar docela izpremeni celotni načrt dela, odpirajoč mu neslutene izgleda. Pomisliti je treba, da sta dve glavni osebi v romanu dve že umrli ženski, ki sta prisotni od prve do zadnje strani, ki prepajata ves roman s svojo nevidno pričujočnostjo in odločilno posegata v dejanje in nehanje živih oseb.

Glavni motiv, krog katerega se suče vse dogajanje, je zvestoba, motiv, ki ga srečam v angleški literaturi zelo pogosto in ki mu je posvetil Robert Browning toliko prekrasnih pesmi. Proti tej zvestobi pa se tu na neumljiv način hodi usoda, ker ženi najbolj zvesti možje vzljubijo drugo, samo zbog neke tajinstvene podobnosti prvi. Kar daje tej nenavadni knjigi povsem svojski značaj, je okoliščina, da izmed treh glavnih junakinj živi v resnici le še ena. Le človeku izrednih možnosti se posreči tako prepletanje življenja s smrtjo, sveta živečih s svetom umrlih. Pričujočnost Hyacinthe in Daphne, ta zamolka, neotipljiva pričujočnost, ki se je ni mogoče ubraniti, daje temu Baringovem romanu nekaj temačne poezije

in čara najlepših Poeovih povesti. Spojiti najpristnejši in najvsakdajnejši realizem s takim ozračjem sanj in poezije, to je brez dvoma cilj, ki si ga je bil zastavil že marsikdo, ne da bi ga dosegel.

Kar se tiče Baringovega sloga pa so pomembne besede, ki jih je pisala Baringu Virginia Woolf: »Ob vaši preprostosti in enostavnosti bi se danes morali učiti mi vsi.«

F. S. FINŽGAR

(OB ŠESTDESETLETNICI)

JOSIP VIDMAR

Finžgar je duhovnik, to se pravi, verski, нравni in življenjski učitelj vernikov, ki so mu bili zaupani. Njegova dolžnost je deliti ljudstvu verski pouk, poleg tega pa mu bodi v prvi vrsti нравni voditelj in varuh in še — inteligentnejši svetovalec v praktičnih stvareh vsakdanjega življenja. Tega svojega poklica Finžgar ni vršil samo s pastirsko besedo in z duhovniškim dejanjem, marveč tudi kot pisatelj s pisano besedo. Znašel se je v svojem poklicu in njegova miselnost in čuvstvovanje sta našla svoje pravo torišče. Pisateljstvo in literatura pa sta svet zase. Finžgar se je zgodaj zaljubil v umetnost besede in ji je poslej služil vse življenje. Toda v njegovi naravi ni, da bi moglo dvoje tako mogočnih poklicev živeti v njem drugo poleg drugega. Izbral si je drugo pot in tako je postalo njegovo življenje in delo en sam poizkus in napor, združiti oba duhovna svetova v eno.

Ljudstvo razume samo tistega, ki mu govori ljudsko, čigar govorica izvira iz ljudskega mišljenja in iz ljudske nravi. Ljudstvo je zmerno versko, zmerno pobožno; ima preproste нравne nazore, preprost, nekoliko poenostavljajoč pogled na človeka, ljubi zdravo življenje in spoštuje preproste, dosegljive, treznemu razumu dostopne ideale. Temu okusu docela ustreza osnovni duh Finžgarjevih spisov, ki se zdi, da izvira iz njegove zdrave, naravne osebnosti in da ga ni šele ustvaril njegov poklic. Kot нравno in tudi drugače poučen pisatelj ne zajema življenjske celote v vsej prepletenosti dobrega in zlega, skoro ne pozna ljudi, ki so dobri in zli hkratu, kakršni smo v resnici vsi, marveč jih navadno vidi samo dobre ali pa samo zle. To kratko označeno svojstvo, ki ima svoje vzroke v njegovem moralnem učiteljstvu, določa njegovi tvornosti neke meje, zato pa ga dela širšim ljudskim plastem sorodnejšega in dostopnejšega. In če pri tem poleg njegovih pisateljskih vrlin upoštevamo še dejstvo, da v svojih spisih večinoma opisuje življenje ljudskih množic, nam bo razumljivo, zakaj je danes najpopularnejši pisatelj.

Svojo dolgo in izpremembe polno pisateljsko pot je pričel Finžgar v devetdesetih letih. V spominu »Biser« datira svojo prvo novelico v leto 1890. Pet let kasneje je zapisal tedanji kritik »Ljubljanskega Zvona« o njem tele prve kritične besede: »Pièces de résistance tega petega zvezka (Pomladnih glasov) je brez ugovora »Gospod Lovro«, spisal Fr. S. Finžgar«. Doba početkov je odločilna skoro za vsakega pisatelja. Devetdeseta leta pomenijo v naši literaturi dobo literarnih bojev, bojov raznih literarnih okusov, dobo prevračajočega se okusa in dobo iskanja. Devetdeseta leta spadajo med najnemirnejše čase v našem slovstvu in so leta, ki dora-

ščajočemu rodu niso mogla nuditi trdne smeri in stalnega ter zanesljivega okusa. To je odločilo tudi Finžgarjevo pisateljsko pot. Finžgar ni med pisatelji, ki ustvarjajo dobe ali ki sami ustvarjajo svoj izraz. Njegova narava, čuvstvenost in miselnost potrebujejo trdnih tal. In baš teh mu devetdeseta leta niso mogla dati. Zato je njegova pisateljska pot nestalna in odvisna.

Pričel je svoje delo kot poet in je poleg nabožnih pesmi pisal zlasti daljše epske pesmice, ki so bile v pričetku devetdesetih let moda. Nato je krenil za zmagujočim naturalizmom. Koncem devetdesetih let pa je nastopil Cankar s svojo meditativno lirično črtico. Finžgar je ubral tudi to smer, hkratu pa se je poizkusil v ljudski igri, ki jo je tedaj uvajal Govekar. Ali vsi ti poizkusi niso prišli do pomembnejših uspehov. Prav tako tudi ne poizkus obširnega socialnega romana. Nikjer ni bil Finžgarju predmet resnično pri srcu in po močeh. Našel ga je šele v svojem največjem tekstu, v zgodovinskem romanu »Pod svobodnim solncem« (1906-7). Ob tej snovi, ki je dramila njegovo rodoljublje in navdušenje za junaška dejanja, ki menda mogočno živi v vsakem preprostem in zdravem človeku, se je Finžgar lahko razvnel in razmahnil. Ustvaril je ep, ki bo še dolgo zdrava, sveža in sočna hrana slovenski mladini in vsem, ki iščejo v knjigi velikih dogodkov in junaštev. Po tem delu se zdi njegova produktivnost za nekaj let izčrpana, ne docela kajpada. Zakaj prav v teh letih je napisal poleg drugega svojo najboljšo kratko zgodbo »Na petelina« (1910), v kateri je vnovič dokazal intimno poznanje in globok čut za naravo in njeno čudovito toda skrito življenje. Tik pred svetovno vojno je za dolgo dobo našel svojo obliko in svojo snov. Ustabil se je v kmetiški povesti, v kateri je poslej dosegal najpomembnejše uspehe. Žalost in moralni propad vojnega časa sta prebudila njegovo rodoljublje in vso njegovo moralno resnobo. Ta čuvstva so našla izraz v njegovem najzrelejšem delu v »Bojih« (1915-6). Naša knjiga ne premore mnogo spisov, ki bi bili zasnovani na tako globoko iskrenem, širokem ljudskem moralnem nazoru, kakor so »Boji«. Ta knjiga je Finžgarjev pisateljski višek. V nji je dosegel smoter svojega življenjskega napora: združil je svoje duhovništvo in svoje pisateljstvo v umotvor, ki je lep in plemenit, posveten in človeški po svojem življenju ter globoko pobožen po svojem duhu.

Po »Bojih« je snoval dalje. Napisal je dve drami, celo vrsto krajših povesti, je dolga leta urednik Mohorjeve družbe in njene družinske revije »Mladike«. Njegovo literarno delo je obsežno. Njegova najdragocenejša lastnost pa je zavedna zvestoba lastni naravi, ki ga je pri vsej oblikovni nestalnosti vodila samo v eno smer, ki dela vse njegovo delo navzlic slogovnim izpremembam enotno in ki mu je vtisnila pečat njegove krepke, preproste, zdrave in v najboljšem pomenu te besede — ljudske osebnosti.

VRNITEV

MIRKO JAVORNIK

Zbudila se je sredi noči, naglo in nehote, kot da je nekdo stopil iz teme k postelji in jo poklical. Prislubnila je, kaj je. Morda prihaja dan? Z rokami je tipala okrog sebe, če bi koga našla, a krčėci se prsti so grabili v prazno. Razpenjala je oči v sunkih, pri vsakem se ji je zdelo,

da se je tema malo razmaknila, potem pa se je spet sklenila in jo objela trdo kakor brezup.

Nikjer ni nikogar. Nihče je ni klical.

Stekla v razmajanih oknih so se zveneče tresla. Po gozdu nad kočo so se valili viharji, da so smreke gluho šumele in od daleč je udarjalo zamolklo tuljenje kakor da prihaja izpod zemlje.

Zima se je tiste dni mehčala, po višinah je ginil sneg in s planin so bruhale vode vse silneje in obilneje. Potok pred kočjo je rasel in ril v breg, da je vsak dan hodila s strahom na brv in gledala umazane vrtince, ki so se pijano premetavali po strugi. Bala se je, da se potok razlije in ji bo voda udarila čez prag. Sinoči so se že vrhovi valov zadevali ob brv.

Poslušala je pritajeno, da bi čula, če udarja voda ob stene, pa ni mogla razločiti.

Vstala je in opotekaje se pretipala vso sobo, pa ni bilo nikogar. Pričakanje v njej je upadlo. Nihče je ni klical. In jutro je še bog ve kako daleč.

Legla je spet in zaprla oči. Rada bi bila spet zaspala, pa ni mogla. Neznana skrb, da ne bi nečesa zamudila, jo je prijemala.

Ne, ni mogoče, nedelja je bila komaj pred včerajšnjim in je teden še dolg. Mora biti nekaj drugega, kar ne pride vsako nedeljo, sicer bi lahko zaspala zaradi tega.

Dolgo je premišljevala kar tako v en dan, kot da ve, da bo spoznanje prišlo samo od sebe in ni vredno truda, da bi človek grabil po njem. Potem so jo misli pustile in ležala je topa v dolgih urah med nočjo in jutrom, ki teko počasi in neslišno, kot da so se ustavile.

Včasih je butnil roj debelih, težkih kapelj od okna, zdaj s te zdaj z one strani, kakor so se pač vrtili vetrovi pod slepim nebom. Takrat se je za hip predramila, prisluhnila, če se oglašča kje zvon, potem pa je spet padla v dremavo otopelost.

Počasi, kakor da ne ve zakaj, se je za oblaki začela porajati zarja, težka in lisasta, in se neopazno prikradla prav do oken.

Ko je Meta čez dolgo spet odprla oči, je že razločila črne križe v oknih, ki so ji blagoslavljuje voščili dobro jutro.

Takrat je nenadoma spoznala, česa je čakala vse te dolge, dremave ure.

Danes bo prišel.

In kar neumno se ji je zdelo, da se ni že prej spomnila na to. Saj jo je ta edina misel, edini cilj in edina želja spremljala ponoči in podnevi iz leta v leto vse do te ključene starosti. Povsod je hodila z njo, po potih in po poljih, v vseh nešteti in neskončnih žalostnih urah, ko je bila sama in so se ji solze kar same od sebe kradle izpod trudnih trepalnic.

Davno je že, kar je odšel. Daleč kakor mladost. Šel je za srečo, kot gredo vsi mladi ljudje. Ona pa je ostala doma in ga čakala. Vse dni, odkar je bil odšel. Komaj je bil tisto jutro ob slovesu utonil v megli pod kočjo — zrla je za njim, dokler ga ni daljava požrla — je že začela misliti, kdaj se vrne.

Ni ga videla od takrat in ni slišala nič o njem, pa je skozi verjela in verovala, da bo prišel, še preden ona umrje. Saj je zato šel, da se vrne. Prikazal se bo na vratih močan in bogat in mlad, kot je bil odšel, in ji bo dejal: Mati, zdaj sem doma, zdaj bo veselo pri nas. Ona bi se mu pa samo nasmehnila in ga pobožala po glavi. Vedela sem, da prideš, samo ure se nisem mogla natančno spomniti.

Nič zato, če ji vsa leta ni pisal. Morda ji ni pisal zaradi tega, da bi bilo svidenje bolj veselo.

Dolgo je bilo, dolgo, ni več vedela, koliko let, nehala jih je šteti, ker so ji prihajala in odhajala prazna, brez sina. Lasje so ji dozoreli v jesensko sivino, lica so ji razjedla leta, da so bila kakor kamen, ki čezenj beže hudourniki. Koča se je žalostno pobesila in se nagnila v breg, voda je kapljala skozi streho, a Meta ni nič videla, ker je samo čakala.

Ljudje so se ji smejali, ko jim je pravila svoje upanje in ji govorili, da je sin ničvreden, da se je izgubil tam v Ameriki in pozabil nanjo. Nasmehnila se je in ni več mislila na take besede. Pa tudi ljudem ni več pravila o njem. Vedela in verjela je svoje in nihče ji tega ni mogel ukrasti.

Za hrbtom so jo imeli vsi za neumno, a ni slišala. In ji tudi ni bilo dosti mar. K nikomur ni hodila, z nikomer ni govorila, če je ni morda kdo sam ogovoril; v nedeljo je lezla z brega v cerkev in po maši spet domov. To je bila vsa njena pot.

Vsako pomlad se je upanje močnejše oglasilo v njej. Vse spomladanske popoldneve, ko se prvo brstje prebija izmed ovojev, je presedela na brunih pred kočo in zrla v dolino. Vsakega popotnika so spremljale njene željne oči, v vsakem je mislila videti sina, ki se vrača k njej.

Oči so bile vsako pomlad šibkejše, nazadnje že ni več razločila človeka na cesti, njega pa ni bilo.

Danes pa pride. Prav za trdno pride.

Vesela zavest jo je vso prevzela, kakor dolgo zaželeno zadoščenje. Zdelo se ji je nekaj samo ob sebi umevnega, da pride. Mora priti, kakor mora priti Božič in Velika noč, pomlad in zima.

Spomnila se je, da bo treba vse pripraviti in pospraviti ter je vstala. Rahla dremava omotica ji je meglila oči in korake, pa se ni menila zanjo.

Kako sem otročja, si je govorila. Saj sem vedela, da bo tako, pa me je tako prevzelo.

Zakurila je.

Drva so bila vlažna, veter je tlačil dim na ognjišče in plamen ni in ni hotel kvišku. Dim se je razlezel po veži, da so ga bili vsi koti polni.

Bilo ji je neprijetno, da ni hotelo goreti. Pa prav danes, ko ima toliko dela.

Odprla je vrata in zakajeno vežno okno. Dim je leno silil ven in legal na breg, kakor da se kadi iz zemlje.

Meta je bila nemirna. Ni vedela, kaj bi najprej prijala v roke. Ali bi pomila pod, ali bi očistila okna, ali bi omela s stropa pajčvine, ki so se nabirale leta in leta kakor sive skrivnosti na lesenih stopnicah.

Za hip je prijala cunjo, podrgnila z njo po podu, kot da ne ve, kaj dela, potem jo je vrgla stran. Nato je dvakrat, trikrat segla z metlo pod strop; pajki so se prestrašeno prebudili in begali po črvivem lesu ter se spuščali po bliskoma spredenih nitih na tla.

Kar na lepem je obstala, kot da se je nečesa spomnila, postavila metlo v kot in stekla pred hišo. Roko je dala nad oči, da bi bolje videla in je uprla pogled v dolino.

Ni bilo ne ceste, ne polja, megle so se vlekle nad njimi in noben glas ni prodril do nje.

Meti se je zdelo, da vidi skozi meglo, zdelo se ji je, da je prav na koncu doline nekdo stopil na cesto in koraka veselo po njej. Dolgo je

čakala, kdaj bo prišel bliže, a ko bi moral biti tik pred vasjo, je vse izginilo, samo megle so se penile nad dolino.

V hlevu je tožila krava. Meta se je spomnila, da ji ni danes še nič dala. Stopila je v senik in natlačila pol koša detelje. Nič ni pogledala, kaj grabi v koš, bilo ji je vseeno, danes je praznik, pa naj ga še žival čuti.

Krava je vprašuje gledala in strigla z ušesi, ko ji je Meta navalila polne jasli detelje; ko je videla, da žival noče začeti jesti, jo je pobožala po glavi in ji zaupno povedala na uho:

Danes pride.

Krava je pomahala z repom, kot da je razumela, potem se je spravila nad krmo.

Poldne je prišlo, da ni vedela kdaj, zvonjenje jo je presenetilo v mislih na sina. Pokrižala se je in začela moliti angelovo česčenje. Ni mogla vztrajati, prišla je do srede, pa je začela nevede in nehote ponavljati: pride, pride, pride.

Ni mislila, kako bo in kaj bo, ko bo pri njej. Vesela je bila samo od zavesti, da danes pride. Še malo se ni vprašala, kdo ji je napovedal in jo zagotovil; zdelo se ji je nemogoče, da ne bi prišel.

Popoldne je začelo deževati v dolgih, žalostnih curkih. Ko je počistila pod in omila okna, je poiskala na peči oguljeni cekar, potegnila iz dna skrinje nogavico in jo skrbno razvozljala; preštela je denar in ga vsega vzela in zavila v ruto.

Morda ga srečam, ji je udarilo v glavo in toplota jo je preletela. Stopila je čez prag. Dež ji je planil v obraz. Šla je par korakov, potem se je šele spomnila, da mora vzeti dežnik.

Kaj si bo mislil, če me sreča brez dežnika! In oba bosta mokra.

Potok se je bil dvignil prav do brvi in valovi so skakali že čez; kadar se je pripodil nov močan vrtinec, se je brv malo zazibala.

Samo, da je ne bi odneslo, je zavzdihnila Meta in s skrbjo gledala rjavo vodo. Z očmi je sledila valovom od ovinka nad brvjo, kjer so se prikazovali do onega pod brvjo, ki jih je požiral. Zazdelo se ji je, da so nekam uplahnili in se pomirili.

Oddahnila se je in odhitela po spolzki poti v vas. Nekdo jo je srečal, pa se je ni upal nagovoriti, tako čudna se mu je zdela. Samo zmajal je z glavo in je šel svojo pot.

V trgovini so jo čudno pogledali, ker je bila redek gost. Vedla se je, kot da skriva veliko skrivnost. Vsako stvar je prijela v roke in jo poskusila, če je dobra, zakaj danes pride sin in zanj ne sme kupiti nič slabega.

Ko je plačevala, ni mogla, da ne bi zaupala trgovki, kar jo je tako veselo težilo. Pomigala ji je, da se je ženska sklonila k njej. Pritisnila ji je svoja usta prav na njeno uho in ji vroče zašepetala:

Pride.

Kdo, je vprašala trgovka.

Meta jo je začudeno pogledala. Kdo? On vendar, sin, saj ga čaka že vsa leta.

A tako, je malomarno menila trgovka, vam je pisal? Čas je že bil.

Meta jo je spet neverjetno pogledala. Ali je ženska čudna. Pa kaj bi ji pisal, saj vendar sama dobro ve, da pride. Ponoči se ji je sanjalo. Prav za prav ne sanjalo, ampak nekaj ji je povedalo, da pride.

Trgovka se je zasmejala, da je Meta jezno pograbila kupljeno robo in odšla, ne da bi se ozrla.

Pot navkreber se ji je zdela lahka, da je na tihem prepevala. Sama ni vedela, kako ji je prišla na jezik zazibalka.

Aja, tutaja...

Nalahno se je sklanjala sem in tja, kot da ziblje na rokah dete. Obraz se ji je razjasnil in razlezel v neznano sladkost.

Spodrsavala je v lužah, a ji ni bilo mar. Hitela je domov, še na brvi se ni ustavila. Morda je tačas prišel in jo čaka?

Doma ga še ni bilo. Razložila je vse lepo po mizi in pregledovala, če ni kaj pozabila.

Skuhala mu bo tako večerjo, kot jo je imel nekdanj najrajši: koruzne žgance in kavo.

Pogledala je, če je v hiši vse v redu, popravila tu nekaj, tam nekaj, prestavljala stole in odgrnila postelj, ki jo je bila prestrela s svežimi rjuhami. Mrak se je začel nalahno gostiti, pa se ji ni vzbudil noben dvom.

Saj pride. Če ne podnevi, pa ponoči. Luč bo postavila na okno, da bo vedel, kam, in bo čakala in poslušala, dokler ne bodo zazveneli otepajoči koraki pred oknom.

Tako je bila vesela in jasen, prozoren mir jo je objemal, kakor človeka, ki je srečno dospel na konec poti in gleda nazaj. Skoraj mu je malo žal, da ni treba več hoditi, saj je bilo tisto dolgo pričakovanje konca vendarle tako lepo.

Še enkrat se je zmisliła na trgovko in njena smešna vprašanja. Bogve, zakaj je treba pisati.

Tako lepo bo.

Potem se je otresla zapeljivih misli in je šla kuhat večerjo.

Steklenico z vinom je tudi postavila na rob ognjišča, da bi pijača ne bila preveč mrzla.

Dež se je vlival huje in huje. Prasketalo je na vrata, da je šla pogledat, kaj je. A še ni dobro odprla vrat, ko ji je bušila voda v obraz, da je spet zaloputnila nazaj.

Revež, kako bo moker, se ji je zasmilil. In v mislih je romala z njim skozi noč, vihar in nalive. Kako ga bo potem poslušala! Na ognjišče bosta sedla in bosta govorila dolgo, dolgo v noč. Morda do jutra. Dokler ne bo zaspan in mu bo posvetila spat.

Noč se je zvijala okrog koč, črna in divja. Vihar je priklanjal drevje in lomil vrhove po gozdu, da je žalostno hrumelo. Krog voglov je tulilo, kot da jokajo mladi, lačni volkovi.

Večerja je bila brž kuhana. Premišljala je, ali naj žgance kar zdrobi ali naj še stoje pri ognju. Potem je vzela skledo in pripravila jed. Postavila je skledo na mizo, odmaknila stole, položila žlice na mesta in natočila dve čaši vina. Ni imela druge luči kot hlevsko svetiljko, ki ji je služila za vse. Danes jo je bila očistila, da bo gorela svetlo in toplo. Snela jo je z žeblija nad ognjiščem in jo postavila na mizo.

Večerja se je veselo kadila. Sopara je vila čudne kolobarje. Meta je gledala za njimi, dokler se niso izvili v temo pod strop. Ni se hotela sama pritakniti večerje, čakala je na daljnega, zaželenega gosta.

Kadar je dež silneje zaprasketal, je prisluhnila, če ni morda potrkal. Pa se je vedno prevarala.

Saj ne bo trkal, si je mislila. Saj bo kar odprl in stopil k meni.

Vihar je rasel kakor plaz. Luč je utripala v divjem drhtenju. Odnekod je vlekle. Stopila je k vratom, da bi jih trdneje zaprla.

Potok je grozeče šumel, kakor da se kotali kamenita reka po strugi. Voda je zamolklo udarjala ob bregove. Slišala je, kako so se valovi premetavali, se zaletavali in se s šumečim penjenjem odbijali in pršili. Včasih je zatulilo, kakor da se kdo utaplja, da je Meto za hip streslo.

Nenadno je v strahu planila kvišku.

Iz bučanja in šumenja je razločno čula škripanje lesa.

Brv!

Če se brv podre... Potem ne bo mogel priti... V temi zabrede v vodo...

Misel jo je vrgla kvišku.

Škripalo je že močneje, v gostih presledkih, kakor so se zaletavali valovi ob podpore.

Podira se, jo je prebodlo, da je vsa zmešana začela iskati pomoči.

Kaj, kaj naj stori?

Prebegnila je vežo dvakrat, trikrat.

Brv se ne sme podreti. Nocoj ne. Treba jo je podpreti, držati, da bo lahko šel čez njo. Samo podreti se ne sme.

Vrgla je nase star plašč, ki je visel za vrati in vzela svetiljko z mize, pa jo je takoj postavila nazaj.

Luč mora ostati tu!

Zaškripalo in zamajalo se je še ostreje.

Nekje je poiskala konec sveče in jo prižgala. Odprla je vrata in hotela planiti s svečo v roki ven. Vihar je v hipu zadušil drobno luč in Meta je skočila nazaj, kot da jo je ugriznila tema.

Brv. Brv. Brv.

Bila je vsa zmedena, bojazen in skrb sta jo stiskali, kot da se bo zdaj vse podrlo. Da ga zdaj ne bo, da bo zastoj vse hrepenenje, vse pričakovanje vsa dolga, siva leta.

Drgetalâ je od mraza in od razburjenja.

Brv se ne sme podreti, brv mora, mora ostati.

Prižgala je svečo znova in jo postavila na mizo. Prevrnila je kozarec vina, da je stekla rdeča proga čez mizo. Potem je pograbila svetiljko in udrla ven. Vihar se je uprl v vrata, da jih je komaj zatisnila za seboj.

Krčevito je držala svetiljko in svetila pred seboj. Pod nogami je vse teklo in curljalo, veter in dež sta se ji zapletala v obleko in v lase. Stiskala je plašč k sebi, a z eno roko ni mogla pritegniti vsega nase, vihar ji ga je iztrgal polovico iz rok in vrtinčil, da je prasketaje plapolal ob nji kakor črna, scefšana zastava.

Borila se je s sunki, ki so se zaletavali vanjo, voda ji je pljuskala v obraz in ji slepila oči.

Luč je svetila v ozkem meglenem soju, izven katerega žarki niso prodirali.

Ni videla nič. Samo slišala je vedno bolj grozeče škripanje brun na brvi.

Ko se je pritepla do brvi, ji je strgalo ruto z glave in ji razplamenelo lase, ki so se vili za njo, kakor skrivenčeni prsti noči.

Brv je bila vsa v vodi, videla je samo ograjo, ki je bila na enem koncu že odtrgana in je visela v vodo. Valovi so divje pljuskali in skakali čez breg.

Brv se je majala vedno obupneje.

Meta ni vedela, kaj bi storila. Bežala je po bregu in klicala na pomoč. A vode so prerjovele njen šibki krik.

Peneči se grebeni so metali krvave odbleske, od hipa do hipa je vsa voda zasijala kakor prasketajoča ognjena reka. Nekje na dnu so se režale in tulile neznane pošasti.

Zabredla je v vodo. Mrzlo jo je objelo, da je divje zatrepetala, kamenje se je zaletavalo v noge. Brž je stopila ven.

Ali je vse zastoj?

Bruhnila je v jok.

Jezus! Jezus! Jezus!

Neba ni bilo nikjer, kamor se je ozrla, ji je bila voda v obraz. Mokra obleka je otepala okrog nje.

Sedaj je brv zahreščala in se nagnila. Prav tisti hip se ji je zazdelo, da je stopil on na brv in ji maha z roko.

Ne sme se podreti. Kristus! Ne sme se podreti!

Obdržati jo mora.

Svetiljka je v kolobarju odplavala v valove, ki so jo pohotno požrli. Meta je planila v vodo in se uprla z blaznimi rokami v padajoča bruna, ki so se počasi in težko zgrudila nanjo.

Divje hreščanje lesa in tuljenje voda je zadušilo njen smrtni klic.

S strastnim grgranjem so se valovi zgnili nad potopljenim življenjem.

V hiši nad bregom je dogorevala sveča, večerja je bila hladna in vino je kapljalo kakor žalostna kri na umazana tla.

O IZVIRNOSTI

PERO PAJK

Umetnini priznavamo visoko kakovost le tedaj, če se mimo drugega odlikuje tudi po izvirnosti ali originalnosti. V njej iščemo vselej umetnikove najosebnejše prvine, ki je ne bi mogel dati nihče drugi, in se vprašujemo, v čem se njegovo delo razlikuje od vsega dotedanjega duhovnega zaklada človeštva, v čem ga bogati.

V boju s samim seboj in s sporočenimi, med seboj neskladnimi predstavami in oblikami, po mnogih skritih porazih se umetnik dotiplje do lastnega sloga, dobi notranjim videnjem edino primernega, nujnega izraza, tistega, ki je v teh videnjih samih sicer že obsežen, a ga je vendar težko doseči. Toda komaj najde njegovo delo po dolgem ali kratkem času odziv in priznanje, se že povsod prijavijo nepoklicani, ki skušajo govoriti z isto besedo in naglasom, mahati z istimi kretnjami, hoditi po istih potih. Toda intimnemu bistvu umetnine, njeni živosti sami je mogoče le prisluhniti, posneti se je ne da. Zato je v tvorbah posnemavcev vselej izpačen globoki smisel umetniškega razodetja.

Ni torej čudno, da se umetniki posnemačev s tolikim studom otepajo. Ivan Cankar je na vprašanje, kaj sodi o svoji »šoli«, odgovoril: »O njih

sploh ne sodim. Slog se rodi iz misli. Ti ljudje pa so kopirali mojo besedo, moj ritem in niso čutili v sebi, da sta ta beseda in ta ritem potrebna za to misel. Sicer pa moje šole ni, to je tatvina, ne šola. Jaz nisem nikogar učil, ker jih je že veliko reklo, da bolj odbijam kot vabim.« (Izidor Cankar, Obiski.)

Zmotno bi pa bilo, govoriti vselej o vplivu, kadar vidimo, da sta si dve umetnini v tej ali oni potezi močno podobni ali se celo ujemata v celotnem dojemanju in prikazovanju. Zavedati se moramo, da lahko v različnih dobah ali v različnih krajih nastajajo neodvisno drugo od drugega ista življenjska občutja. Enaka življenjska občutja pa seveda vselej porajajo enak umetniški izraz. Možno je seveda in se tudi pogosto dogaja, da imajo ta življenjska občutja, ki niso med seboj v neposrednem stiku, skupne korenine, neko podtalno zgodovinsko zvezo, ki nam pa ostaja slej ko prej bolj ali manj skrivnostna. Tako nastane pač to, kar imenujemo občutje ali naziranje dobe, iz katerega si skušamo razlagati med seboj neodvisne, toda podobne si življenske pojave. Tako se je n. pr. v slovenskem slikarstvu razvil popolnoma samostojno impresijonizem. Njegovi zastopniki so našli izraz sodobnemu občutju ter dosegli popolnoma neodvisno od tujih zgledov impresijonistični slog in tehniko. Seveda je zato tudi njih skupnost s tujim impresijonizmom le splošnejšega značaja.

Biti moramo torej zelo previdni, kadar govorimo o izvirnosti ali neizvirnosti kakega dela. Že zato, ker sploh ne moremo vselej dognati, je li delo vplivano in do katere meje gre ta vpliv. Zlasti tudi ne smemo jemati pojma izvirnosti preveč zunanje. Zgodovina človeštva pozna cele dobe, često plodne in visoko stoječe dobe, ki niso stremele po brezpogojni originalnosti, ampak so se tem bolj ozirale po vzorih, da v njihovem duhu izklesajo svoj obraz. To stremljenje ni znamenje nemoči, ampak prav nasprotno samozatajitev in zadržana moč. Tako zadržano moč predstavlja naš Prešeren, kar se kaže v gradnji njegovih pesmi, v metrični formi, v celotni izraznosti.

Trdimo lahko, da je storil umetnik pomemben čin, ako je iz prvin, danih v drugi umetnini, ustvaril popolnoma novo tvorbo, bodisi da je stopnjeval njih učinkovitost v isti smeri, bodisi da jim je izvil dotlej neslutene izrazne možnosti v popolnoma novi smeri. Umetnikovo hotenje pa se razodeva prav v tem, kar je določeni snovi dodal, a tudi v tem, kar je obdržal.

Namesto, da bi torej povpraševali ob umetnini, kaj in koliko je umetnik napredel popolnoma iz svojega, storimo boljše, ako jo presojava po volji in moči, s katero je umetnik pregnetal in prežaril, kar mu je nudilo življenje samo neposredno ali pa že preoblikovano v umetniške like. Osebnosti delež pa je tudi pri velikih umetnikih — in morda še posebno pri njih — težko pokazati. Često se odmika vsemu dopovedljivemu. Zakaj v umetnosti koncem koncev ne gre samo za novo barvo samo po sebi, nov ton, novo besedo, novo kretnjo, ampak za tvorstvo novih vrednot, ki pa so z barvo, tonom, besedo in kretnjo nerazdružno zvezane. Kakor pa je danes, v dobi skrajno razvitega individualizma, v družabnosti in sploh v življenju morda dovolj originalnih oseb, a precej manj osebnosti, tako je tudi v današnji umetnosti pogosto mnogo več hlastanja po novosti kot novih vrednot. Originalnost je sama po sebi postala — popolnoma po krivem — vrednota. V vsakem res kulturnem stanju pa je izvirnost le pridevek vrednote, toda nujen pridevek.

ZADNJI VEČER

VLADIMIR BARTOL

(Konec)

Vnovič si je zagrebel obraz v dlani. V mučnem molku sem vztrajal poleg njega. Nenadoma je energično stresel z glavo in dejal:

»Nadaljujva pot. Na kratko ti hočem povedati, kako je bilo. Prišla sva v gostilno in južinala v sobi za goste. Mimo okna je prišel častnik karabinjerjev in z rahlim usmevom na ustnicah pozdravil moje dekle. Zardela je, kakor bi jo bil osvetlil plamen. Presenečen sem strmel vanjo. Kaj takega se mi še nikoli ni pripetilo. »Kdo je ta človek?« sem jo vprašal s strogim glasom. »Ah, nič,« mi je odvrnila z malomarnostjo, kakor je dotlej pri njej nisem poznal. »Pošten človek je, lahko mi verjameš; vsaj do mene se je takega izkazal.« — »S čim?« — »Ni vredno omembe.« Hotela je preiti moje vprašanje. »Zahtevam, da mi poveš.« — »Pa naj bo, če že hočeš. Nekdo izmed njegovih podrejenih mi je pisal kartico, na kateri me prosi na nekoliko prostaški način za sestanek. To sem povedala častniku in on ga je na mestu kaznoval in ga potem še prestavil daleč nekam v Kalabrijo.« — Vedno bolj sem se čudil. Kopicica vprašanj mi je bila na jeziku. Vprašal sem jo samo: »In zakaj si preje zardela?« — »Ker sem vedela, da me boš vprašal po njem.« »Kaj je to slabega, če imaš čisto vest?« — »Še enkrat ti pravim: dostojen človek je; ničesar mu nimam očitati.« — »Tujec je.« — »Govorila sem mu o tebi. Dejal je, da bi te zelo rad spoznal.« — »O vsem tem mi nisi pisala ničesar.« — »Mislila sem, da to ni nič važnega.« — »Ali ti dvori?« Skomizgnila je z rameni. Vsa kri mi je bušila v glavo. »In človeka, ki ve, da imaš fanta, pa ti vseeno dvori, imenuješ dostojnega?! Sramota! Kje so tvoji nekdanji pojmi o etičnem? Vsa ta štiri leta, odkar se poznavata, so torej šla popolnoma neplodno mimo tebe? Ali ne veš, da bi bila tvoja dolžnost, da ga nikoli več ne pogledaš?« — Prestrašila se je. Začela se je opravičevati: »V tem malem kraju je to skoraj nemogoče. Sicer pa, kako naj nekomu prepovem, da goji do mene taka in taka čuvstva?« Bolj in bolj sem strmel. To, da je bilo ono dekle, ki sem ga ljubil štiri leta? Dekle Klementa Juga, ki je delal baš takrat na osnutku za veliko knjigo o etiki? Vprašal sem jo: »Toda, ali ti ni prišlo na misel, da je njegovo početje z ozirom name podlost?« Zasmejala se je, izbegavajuč mi. »Saj so vsi moški enaki. Posebno ti Lah. Človek jim skoraj ne more zameriti. Tudi neki častnik milice se poteguje zame. Kaj naj vendar storim? Ali naj se z vsemi skregam?« Planil sem kvišku. »Odkod imaš nanadoma to poceni-modrost, ki sem jo smatral, kakor veš, vselej za največje prostaštvo?« Zdrznila se je. »Saj imam vendar samo tebe rada.« Še bolj sem vzkipel. »Kaj jima je dalo poguma, da si upata vesti se tako proti tebi?« — »Ničemur nisem jaz kriva. Kako naj preprečim na primer, če sta drug na drugega ljubosumna?« Vstal sem, da bi odšel. S solzami me je preprosila, da sem ostal. Prokleta slabost! — Po kosilu so prišli. Rečem ti: ostudna svojata, sodrga brez sramu, da bi v drugačnih okoliščinah ne hotel prebiti niti minute v njihovi družbi. Ne da bi vprašali za dovoljenje, so posedli okrog naju in začeli zbijati najbolj prostaške šale. Drugega orožja nisem imel, razen da sem ves čas strogo molčal. To jih ni v ničemer motilo. — Dokaj let me že poznaš. Ali si slišal kdaj, da bi prišla iz mojih ust psovka ali nesramno namigavanje? Dvoumen dovtip ali nečista beseda? Tam, vidiš, so se v vsem tem kopali. — V Padovi

sem stanoval pri gospodinji, ki jo je vse poznalo zaradi njenega kvantanja. Ni mogla izgovoriti stavka, da bi ne bila vmešala vanj kake nedostojne primere. Neki znanec je stavil z njo deset lir — zanjo denar! — da ne bo mogla vzdržati pol dneva brez kletvice. Zgodaj zjutraj je že izgubila stavo. Ko sem stanoval jaz pri njej, nisem slišal iz njenih ust, ne da bi jo posebe na to opozoril, niti ene same psovke. V Ljubljani sem prebil leta in leta v akademskem kolegiju sredi Dalmatincev in Srbijancev, ki niso baš izbirčni v izrazih. Toda če sem prišel jaz mednje, so govorili kakor svetniki. Kolega Stanko, o katerem tudi ti veš, da je hud ženskar, mi je nekoč priznal: »S tabo se nerad pogovarjam; po takem razgovoru sem najmanj za teden dni brez vsake podjetnosti.« Niko pa, ki je krepka osebnost in mi je rad oporekal, mi je dejal ob neki priložnosti: »Za vraga! Okrog tebe veje tak hlad, da si človek, če si ti poleg, kaj slabega še misliti ne upa.« Tako so sodili o meni fantje, ki niso bili, kar se tiče etičnih nazorov, enih misli z menoj. A tam na Otlici?! Da sem bil med samimi moškimi, bi me bilo sram, to poslušati. Vsaka beseda je bila nesramno namigavanje, vsaka šala — dvoumen dovtip. In moje dekle? Smejala se je na vsa usta in vse jo je neizrečeno zabavalo. Kakor obsedena od nekega nečistega duha, se je vsa prepustila temu sramotnemu vzdušju. Zame se sploh ni zmenila, kakor da bi me ne bilo poleg nje. V ničemer ni bila več podobna onemu dekletu, ki sem ga tako silno ljubil. Neizrečeno je bilo ponižanje, ki me je takrat doletelo. Vendar je vse to samo malenkost v primeri z onim, kar je prišlo pozneje. Glej! Šestindvajset let sem star. Bil sem vojak v svetovni vojni, sam sredi pobesnele drhali, ki se je valjala v nečistosti. Študiral sem v Ljubljani in v Padovi. Videl sem vse izkušnje in šel mimo vseh priložnosti, ki stoje mlademu človeku ob poti. Kot fant sem bil drzovit in pogumen, in gotovo ni bila plahost, ki bi me bila zadržala v mejah dostojnosti. In vendar! Do danes mi je ostalo žensko telo sveto, samo materinstvu posvečeno. Nikoli nisem objel ženske, nikoli se nisem dotaknil njenega ramena, razen, ko sem z vsem srcem ljubil. In še takrat samo z največjo spoštljivostjo in s svetim strahom. — A tam, v oni krčmi?! Srce se mi trga od ponižanja in sramote! Grabili so jo za lahti in ramena, nesramno so se dotikali njenih prsi, kakor da je javna lastnina. Še na misel jim ni prišlo, da bi pred mano prikrivali svojo pohoto. Lahko mi verjameš; niti desetinko sekunde bi ne bil pomišljal in planil bi bil kakor ris nanje, čeprav vem, kaj bi me potem doletelo, če bi bila ona le *z eno samo kretnjo pokazala*, da ji njihovo početje ni po volji. Toda zaman sem čakal na ta migljaj. Ostal sem sam s svojo in z njeno sramoto.«

Zašla sva že dokaž daleč od koč. Po malem je še vedno rosilo. Videl sem, kako je Klement izpostavljal svoj obraz deževnim kapljam, ko da bi v njih iskal hladila svojim bolečinam. Po kratkem molku je vnovič povzel:

»Brez besede sem se poslovil. V meni se je zrušila ogromna stavba, ki je nikoli več ne bom mogel zgraditi. Svojih čuvstev ti ne bom opisoval. Vse svoje sile sem porabil v to, da se na zunaj obvladam in počakam, kaj bo prinesel čas. Pol leta je od tedaj minilo. V tem času sem spoznal svet, kakor ga nisem vseh svojih šestindvajset let. Obup in stud sta se me lotila do vsega... Ko se je vihar nekoliko polegel v meni, sem ji pisal. Povedal sem ji, da je ne morem smatrati več za svoje dekle, niti ne za bodočo mater svojih otrok, pač pa da ji bom še nadalje ostal prijatelj

in svetovalec. Tudi njenim staršem sem pisal, njeni sestri in neki njeni dobri prijateljici, naj se zavzamejo zanjo v času te težke preizkušnje in naj jo pregovore, da zapusti oni sramotni kraj. — Od nje sem prejel pismo polno kesanja. Toda vere mi ni moglo več vrniti. Pri sebi sem bil obračunal s srečo. Odbil sem jo in jo s tem razžalil. Kmalu nato sem izvedel, da je prišel, ko je bila nekaj dni doma na počitnicah, oni častnik milice, ki sem ga spoznal na Otllici, k njenim staršem in da so ga ti in vsi njeni sorodniki prijazno sprejeli. Dovolj mi je bilo te dvakratne sramote. Odrekel sem se ji za vselej.«

8. Ker je začenjalo polagoma močneje deževati, sva sedla pod gosto grmičje sleči, ki je raslo ob poti. Klement se je umiril in je začel nenadoma govoriti z nepričakovano stvarnostjo. Dejal je:

»Šel sem vase in začel v duhu iskati, kaj bi utegnilo biti vzrok sramotnemu dejanju mojega dekleta in z njim vred tisočev naših žena. Preresetal sem vse možnosti in dobro prevdaril vse činitelje. In prišel sem do presenetljivega in zame vsaj edino pravilnega zaključka. Vsemu temu našem zlu in vsej tej naši narodni sramoti je krivo *tisočletno hlapčevstvo* našega rodu. Čemu bi bilo sicer baš med našim ljudstvom, ki je v svojem jedru stanovitno in pošteno, toliko odpadnikov in izdajalcev? Videl sem narode, po svojem značaju nezanesljive in veternjaške: kakor en mož so stali na braniku, kadar je šlo za domačo hišo. Pri nas pa: brat se ne more zanesti na brata. Pfuj! Hlapčevska morala! Od nekdaj je bil našemu človeku tujec gospod, neko višje bitje, za čigar milostni smehljaj smo se borili in umirali. Cankar je izmed vseh najjasneje spoznal: ni čuda, da ga je bilo včasih sram take družčine. Ženske, kot čuvarice domačega ognjišča, so v vseh stvareh konservativnejše. Težje je njim kakor nam moškim, otresti se madeža, ki nam je prešel že v meso in kri in postal takorekoč bistven, sestavni del našega narodnega telesa. Zato je njim vsak tujec še vedno tisto višje, gosposko bitje, kateremu mora biti uboga raja pokorna. — Za vzgled si vzemimo srbski narod! Skozi koliko gorja in trpljenja, skozi koliko ponižanja je moral iti! Toda tudi v najbolj črnih trenutkih niso zamrli v srcih njegovih mož svetli spomini na zlato svobodo in njegove žene, kot čuvarice tradicije, so skrbno gojile v svojih otrocih narodni ponos in jih vzgajale k časti in ljubezni do svojega rodu. — Poglej samo velika in svobodna ljudstva! Angleži in Francozi imajo vselej tujca za slabšega od sebe. Poroka s članom tujega rodu velja pri njih za sramoto. V Padovi sem videl, da zaničujejo celo vlačugo, ki je šla s tujcem. Pri nas pa — odličnik privede od nekod kot ženo tujko, ki je taka, da bi se mu smejali, če bi bila domačinka. Tako pa se njemu in njej vse klanja. In naše žene šele! Ali si moreš misliti večjo čast zanje, kakor da si jih poželi tujec! Kaj zato, če je podlež in prostak! Boljši je še vedno kakor najpoštenjši domačin. Naravnost sveta dolžnost se jim zdi, da mu ponudijo svoje preradodarno naročje. Na jugu so vse javne hiše napolnjene z našimi dekleti. Ne morem več gledati te sramote. Vse sem v življenju z lahkoto prenašal: glad, pomanjkanje in celo zapostavljanje. Zmerom z nado v srcu, da se bodo razmere izboljšale. Nečesa nisem mogel nikali prenesti: *da bi moral gledati, kako se tepta moja in mojega naroda čast*. Odkar sem to videl, mi je postalo življenje neznosno in stud in obup sta me vsega prevzela. Zdavnaj bi mu bil že zaklical svoj »valet«, vkljub naziranju, da storim nekaj človeka nevrednega. Tudi dekletu sem pisal, preden sem šel v planine, da ji odpušam in naj

mi tudi ona odpusti, da mi bo lažje slovo. Vendar je še nekaj, kar mi brani, da ne morem do skrajnosti.«

Zadnje besede je dejal tiho in kakor sam zase. Nenadoma se je ves stresel, kakor bi ga bila prevzela silna boleost. Vnovič si je zakril z roko obraz.

»Joj, moja uboga mati!« je polglasno vzkliknil. Precej časa je sedel nepremično, sključen v dve gubé. Samo sem in tja so mu vztrepetala ramena, kakor od krčevite duševne muke. Bilo mi je hudo, da ga nisem mogel gledati. Zdajci se je dvignil, vzravnaval se je, kakor da je s silo volje obvladal svojo bolečino.

»Daleč sva že zašla. Vrniva se proti koči,« je dejal.

9. Dež je medtem vnovič ponehal, oblaki nad nama so se trgali in zopet so se začele prikazovati zvezde na nebu. Šla sva polagoma po poti nazaj. Klement je povzel:

»Cankar je dobro vedel, kaj je človeku mati. Sedaj šele ga lahko prav razumem. Na nikogar se človek v življenju ne more popolnoma zanesti, razen na mater. Ona te je nosila pod srcem, došla te in te navajala k dobremu. Vse ti je dala in ničesar ni zahtevala od tebe. Storil sem ji v življenju veliko krivico. Boli me, da je ne morem več prav popraviti. Dekletu sem vedno zatrjeval, da ljubim njo in mater z enako ljubeznijo. Toda samo zato, ker se mi je zdelo, da je to sinovska dolžnost. V resnici sem natančno čutil, da mi je veliko več do dekleta kakor do matere. Bedak! Za svoje izdajstvo sem žel tudi jaz izdajstvo! Ko sem se zadnjič odpravil v gore, je stopila mati, vsa stara, ovela in od dela izmučena k meni in me prekrizala. Čutil sem, kako mi je izginila vsa kri iz obraza. Nisem se ji drznil pogledati v oči. Kajti v duši sem se baš boril s seboj, da jo še enkrat, zadnjič, sramotno izdam. Obžaloval sem takrat samo, da me je sploh rodila. S čim je zaslužila, da ji povzročam same bridkosti?! Zakaj je sojeno sinu, da prebada materi srce?! Rečem ti, strašne so te stvari. Hotel bi, da bi že bilo vsemu enkrat konec. Svoje in svojega ljudstva sramote ne morem več gledati. Samo, kako bi prihranil materi to gorje? Ne morem se odločiti za poslednji korak. Jutri zjutraj pojdem v steno. To ho menda moja najhujša preizkušnja v gorah. Kolikokrat sem našel baš v skrajni nevarnosti rešitev najtežjim psihološkim problemom?! Nemara se mi bo tudi jutri ponudil izhod?«

Segel sem mu v besedo. »V takem razpoloženju ne smeš plezati. Ali si pozabil, da si nam obljubil napisati svojo etiko? Ali nisi dejal, da čutiš v sebi dolžnost, da postaneš vodnik svojemu ljudstvu? Kako moreš to opravičiti, da izpostavljaš smrtonosni nevarnosti svoje življenje, ki je za nas vse tako dragoceno? Da hočeš razžalostiti svojce, ki te ljubijo, svojega učitelja, ki deva vate najvišje nade in te ceni, in koncem koncev tudi nas, ki te spoštujemo in se od tebe učimo?«

Rahlo se je nasmehnil. Dejal je: »Za koga naj še živim, ko pa sem izgubil vero v človeštvo? Vse je zaman, nikomur ne morem več prav zaupati. Verjemi: če grem jaz od vas, jih pride za menoj deset, ki bodo izpopolnili vrzel, ki je nastala za mano. Nič se ne boj. Vsak čas najde svojega človeka. Mojega učitelja pa mi je zares žal. Kako prijateljsko se je zavzel zame. On mi je odprl pot v znanstveno mišljenje, pokazal mi, kaj je znanstveno delo in prebudil v meni hrepenenje po spoznanju, po resnici, ki ne bo ugasnilo, dokler bom živel. Sam veš, da sva si prišla v debatah velikokrat v opreko. Morda se spominjaš, kako mi je včasih v

ognju svojega temperamenta storil krivico ali me celo razžalil. Vselej je prišel po takem dogodku k meni in se mi opravičil. Rečem ti: edinstven učitelj! Kako sva se vprav zadnje čase veselila sodelovanja! V marsikaterih problemih sem pridršel dalje od njega. Ko sem mu povedal svoje zaključke, sva se porazgovorila, in če je videl, da imam prav, je vselej s pogumno odkritosrčnostjo umaknil svoje trditve. Bojim se, da bodo prišli neslani literatje in filozofski diletanti ali celo umazani politikastri ter začeli glodati na njegovem delu. Z nesramno gesto si bodo nemara privojili njegove nauke in ognjevitega in za vse novo dovzetnega potegnili v svoj nečisti vrtinec, da bo morda za trenutek celo izgubil izpred oči svetle smotre svobodnega spoznavanja, za katere smo se skupno borili. Žal bi mi bilo, če bi mu tedaj ne mogel stati ob strani. Ko prideš v Ljubljano, mu izroči moj pozdrav!«

Pri srcu mi je bilo hudo. Težko sem ga poslušal, ko je tako govoril. Zdelo se mi je, kakor da se mu vsaka beseda trga iz živega telesa, kakor da je sleherni glas krik do skrajnosti razbolene in obupane duše. Vprašal sem ga:

»Kako je to, da si vprav ti, ki si nam bil vselej vzgled pravičnosti, prijateljstva in zvestobe, vzgled čistega življenja, ki si med nami najbolje vedel, kaj je prav in kaj ni prav, moral doživeti tako strašno razočaranje? Ne čudim se ti, da si izgubil vero v sleherno pravičnost, v človeštvo in sploh v usodo samo. Človeku se zares začenja dozdevati, da je vse dogajanje v veseljstvu samo goli slučaj, oprt kvečjemu na okostenelo vzročno dogajanje. Pravičnosti kot objektivno urejajočega činitelja življenja potemtakem sploh ni in ne more biti.«

10. Sprva ni dejal na te besede ničesar, kakor da jih je preslišal. Nenadoma pa je obstal sredi poti in začel s pogledom v tla uprtim govoriti:

»Vsega ti pravzaprav še nisem povedal. Težak, zame dvakratno težak zločin mi teži vest. Ne šalim se: Zanj ne najdem nobenega opravičila. Kar je usoda storila z mano, je pravzaprav, če objektivno presodim, samo zaslužena kazen za ta zločin. Celó neke prikrite vezi z izpremembo mojega dekleta najdem v njem. Kdor se čuti pravega moža, noče biti nikoli žrtev. Vselej bo skušal najti v sebi vzrok za zlo, ki mu ga je prineslo življenje. In navadno ga tudi zares zasledi. Meni ni bilo treba dolgo iskati. Petra poznaš? Ali si opazil morda, kako se je zadnja leta izpremenil? Preje vesel in naiven fant, je postal čez noč zajedljivec in ciničen zabavljač. Kakor prelomljen blodi okrog. Njega imam jaz na vesti. Poslušaj: pred mnogimi leti je obiskoval v Gorici isto gimnazijo kakor jaz. Bil je le nekaj razredov za mano. Bil je mehak fant in njegovi sorodniki so ga pregovorili, da je šel za novica v neki samostan. Po več letih — jaz sem bil tedaj že na univerzi — sva se zopet sešla. Videl sem, da ni rojen za strogo redovniško življenje. Zrhljal sem najprej temelje njegove vere in mu polagoma vlil toliko moči, da se je iztrgal samostanu. Pripeljal sem ga v Ljubljano na univerzo. Bil je kakor ptiček, ki so ga izpustili iz kletke. Naiven in neizkušen ni poznal prav nič življenja. To mi je navdalo misel, da bi ga z mogočnim udarcem posadil naenkrat v resničnost. Takrat sem baš preboleval krizo vsemogočnosti znanosti in pri sebi sem sklenil, da napravim z njim eksperiment. Danes vem: tudi nekaj mračne zavisti zaradi njegove otroške preprostosti je bilo vmes. Medtem ko sem sebi zagotavljal, da počnem vse v imenu znanosti, sem

v resnici čutil nekje v globinah srca, kako se me je polastil neki zli duh, ki mi je šepetal, da preizkusim nad ubogim tovarišem svojo moč. Ves sem bil prevzet od skrivnega napuha. In še nekoga sem postavil na preizkušnjo: svoje dekle. V počitnicah sem se z njo dogovoril in vpeljal Petra v najino družbo. V ničemer nisva pokazala, da se ljubiva. In njemu, ki me je poznal, kakor vi vsi, le kot suhega znanstvenika, tudi ni moglo priti kaj takega na misel. Zablela ga je torej v svoje mreže in fant se je noro zaljubil vanjo. Pajk je bil v mreži in — tedaj sem se zavedel, kaj sem storil. Toda še vedno si nisem hotel priznati slabih motivov. Ko sem šel v Padovo, mi je pisalo dekle, da ji pošilja Peter iz Ljubljane ognjevita pisma. Iz njenega pisanja sem v svoje neizmerno začudenje razbral, da se veseli svoje zmage in da nekako z njo koketira pred mano. Takrat je bila na Otlici. Zahteval sem, da mi pošlje Petrova pisma. Ko sem jih prejel, sem jih vrnil Petru in mu pojasnil položaj. Učinek je bil tak, kakor ga nisem nikoli pričakoval. Prijatelji so mi pisali, da je skoraj zblaznel od boli in sramote. Hotel da je priti peš v Padovo k meni, ker ni imel za vožnjo denarja. Komaj da so ga zadržali. Danes razumem njegovo ponižanje. Vem tudi, da sem s svojim dejanjem zrahljal moralne temelje v svojem dekletu. Če je bilo meni, ki sem bil tako strog proti sebi in proti drugim, dovoljeno poigrati se s človekom in porabiti njo kot sredstvo, da preizkusim nad nekom svojo moč, kje so potem meje dovoljenega in nedovoljenega pri njej, ki je samo slabotna ženska? Ta krivda je, ki mi teži vest in me peče. In ta krivda je tudi, ki mi lajša bolečine. Hudo sem grešil in hudo sem bil kaznovan. Kaj hočeš točnejšega dokaza, da so stroge vzročne zakonitosti tudi v moralnem svetu? Da si sledita zločin in kazen kakor vzrok in učinek? Da je nekje neka objektivna pravičnost, ki vlada in urejuje naše življenje? Nekaj strašnega je tudi v najboljšem izmed nas, in neki čut odgovornosti za svoja dejanja tudi v najslabšem. Oboje je spregovorilo v meni. Nimam se nad ničemer pritoževati. Samo sit sem vsega.«

11. Strašno je name učinkovalo njegovo razkritje. Pred mano je začela rasti njegova pojava od mračne veličine. Sedaj šele sem začel razumevati njegovo veselje nad igro z življenjem, njegovo silovito izzivanje usode. On pa, kakor da se je iznebil s poslednjo izpovedjo vsega težkega, je začel govoriti v svojem starem tonu iz seminarja:

»Čeprav je zavestno ne iščem, me smrti niti najmanj ni strah. Zakaj tudi neki? Saj dobro vem, da po njej preneha naša zavest. Tisto pa, kar ostane, je nekaj objektivnejšega in trajnejšega kakor življenje. Ko sem v svoji disertaciji podrobno obrazložil, zakaj smatram *enostransko odvisnost* duševnega od telesnega za izkušnjsko dognano dejstvo, se je profesor Veber razburil, češ, da jadram s tem priznanjem v materializem. Dejal sem mu: Liliya ni za nas liliya zavoljo svoje korenine, temveč zavoljo svojega cveta, čeprav bi do tega brez one nikoli ne prišlo. To je nekako groba primera za razmerje med duševnostjo in telesom. Oboje je enako važno. Vendar bi preje dejal, da je telo zavoljo duševnosti in ne ta zavoljo telesa. Duševnost je žlahtnejši del. Šele z njo so dani temelji onemu, kar imenujemo: *osebnost človeka*. Nekateri misleci pravijo temu *duh*. Je to tisto, kar ostane tudi potem, ko sta telo in od njega zavisna duševnost prenehali biti. Tisto je, kar nam je na primer zapustil Cankar, in kar je s tako čudovito jasnostjo povedal Kristus, ko je dejal: nebo in zemlja bosta prešla; moje besede nikdar ne preidejo. Beseda, v materijo

vteležena misel je, kar ostane. Teh sem tudi jaz nekaj vsejal med vas. Marsikom sem dal prvo pobudo, da je začel razmišljati o sebi in sploh o življenju in začel iskati. On bo moje besede izročil dalje in tako bo od mene nekaj ostalo tudi potem, ko me ne bo več med vami. Drobce sebe sem razmetal naokoli. V kolikor so bili dobri, upam, da niso padli na kamenita tla. V tem pogledu imam mirno vest: trdno verujem, da nisem živel zaman. Mnogo lažje mi je sedaj, ko sem se bil razgovoril. Ravnodušen pojdem jutri v steno.«

— »Sam ne smeš iti. Glej! Rožmana ni od nikoder. Vzemi mene s seboj,« sem mu dejal.

Vzveseljen se je nasmehnil.

»Ne, te odgovornosti ne morem vzeti nase. Preneizkušen se mi zdiš še in še premlad. Prepričam sem, da bi te moral vlečiti z vrvo za sabo. Preje si moraš še utrditi značaj in voljo. Na to polagate vi vsi premalo važnosti. Pred kratkim sem govoril z znanim literatom. Ko sem mu omenil, da si sistematično vzgajam voljo, se mi je začel posmehovati, češ, saj sta nam njena jakost ali njena slabost od narave dani. Čemu torej izpreminjati ono, kar je prirodnega v nas? Zavrnil sem ga: Slab vojak bi bil tisti, ki bi ne skrbel za utrditev svojega telesa in svojih mišic. Podrl bi ga lahko vsak sovražnik. Prav isto velja tudi za naš značaj. Čim odpornejši je značaj, tem težje nam bodo prišle težave življenja do živega. Kar so telesu mišice, to je značaju volja. Volja upravlja naše misli, naša čustva, naše strasti. In koncem koncev tudi naše — telo. Kakor se da utrditi mišice, tako se da izvežbati voljo, da bo močna in trdna in kos zahtevam življenja. Vendar je še nekaj važnejšega od nje: to je naša *moral*a, ki je nekaka rezultanta in nekak osrednji vodnik vseh naših duševnih sil. Ona je naša hrbtenica, ona tvori naš značaj, ki naj ga upravlja krepka in odporna volja. Človek je podoben ladji na odprtem morju. Jadra — naše strasti — jo zanašajo polagoma proti pristanu. Toda dvignejo se viharji, nebo se stemni in iz oblakov začno švigati strele. Vlije se ploha, morje se začne peniti in valovi se dvigajo in treskajo ob ladjo. Ta se zaguga, obrne se proti vetru in vsak trenutek ji grozi, da se pogrezne v globino. Če sta na ladji dober krmar in dobro krmilo, jo bosta privedla v varno zavetje. Toda kaj, če se je znašla ladja nenadoma sredi viharja brez enega ali drugega ali celo brez obeh? Odpre se brezno in jo pogoltne vase. Krmilo je *značaj človeka* — *njegova moral*a, *krmar pa njegova volja*. Brez enega ali drugega ali celo brez obeh je človek v viharjih življenja izgubljen. Zato mi je toliko do enega in drugega, zato sem hotel napisati etiko, ki bi bila v nasprotju z Vebrovo, ki je formalna, nekako materialna ali praktična. Veber je ugotovil, da odgovarja v okviru naših nagonov »dobro« pravilnemu ali resnici v področju razuma, »zlo« pa nepravilnemu ali zmoti. Če hoče človek nagonsko pravilno »spoznavati«, se mora ravnati po zakonih njegove etike. Toda med dobrim in pravilnim je velikanska razlika. Oba pojma nikakor ne sovpadata. Človek lahko ravna v smislu Vebrove etike nepravilno, vendarle prav, lahko pa tudi pravilno in vendar neprav. *Zakaj zadnji sodnik nad vsem našim dejanjem in nehanjem je naša vest*. Njene zakonitosti in oblike spoznati sem si postavil za smoter v življenju. In nenadoma sem obstal pred vprašanjem. Komu v korist? Za koga neki?«

12. »Toda ali nisi nekoč dejal, da je delanje dobrega in opuščanje zla *dolžnost*, takorekoč postulat vsake normalne duševnosti?« sem mu padel

v besedo. »Kako se strinja tvoje izpostavljanje smrti, ki je obenem v kali že opuščanje dobrega, ki bi ga storil, če bi ostal živ, s to tvojo trditvijo?«

— »Nekaj ti bom še povedal o časti,« mi je odvrnil. »Čast, vidiš, je tista vrednota, brez katere dostojen človek ne more živeti. Hrbtenica je, ki drži njegov značaj pokoncu. Vzemi mu jo ali jo zlomi in otepal bo okrog sebe kakor povoženo živinče. Tako povoženo živinče ne maram biti, pa tudi drugega ne maram več povoziti. Dovolj mi je enega zločina. Kje je izhod? V nevarnosti ga iščem. Ta mi je sedaj, kar je ribi voda. V svoj načrt sem vključil nalašč najnevarnejše stene. V eni bom, upam, vendarle našel rešitev.«

Nasmehnil se je in mi položil roko na rame. Neopazno sva se bila približala koči. Ustrašil sem se. Kaj je zares že prišel čas, ko se nama je ločiti? Vprašal sem ga:

»Kaj naj vendar rečem prijateljem in znancem v Ljubljani, ki me bodo spraševali po tebi? Ali nas kaj obiščeš ob svojem povratku? Čudež bo, če te bom videl še kedaj živega. Saj plezaš kakor iz uma od stene do stene.«

Zasmejal se je. »Saj stvar ni tako tragična. Da, še tega da ne pozabim: prijateljem v Ljubljani povej to: za vzgled naj si vzamejo rod Izraelcev. Kolikokrat so bile teptane njihove pravice, kolikokrat so morali doživeti najstrašnejšo sužnost. Toda čim hujše je bilo njihovo ponižanje, čim sramotnejše je bilo njihovo suženjstvo, tem jasneje je rasla iz njih zavest, da so izvoljeni narod. Ta zvezda vodnica ni zamrla v srcih njihovih voditeljev in prerokov niti v najbolj črnih in obupapolnih dneh. Zakaj dejstvo je: čim večja je danes tvoja žalost, tem večje bo jutri tvoje veselje. In čimbolj boš poniževan, tembolj boš nekoč poveličan. Še danes, ko so razkropljeni po širnem svetu, ni v njih zamrla zavest njihovega poslanstva. Imajo se za nekaj višjega od drugih ljudstev in sramotno se jim zdi, vezati se kakorkoli s tujcem. Zato so se ohranili čisti in močni. Nje vzemite si vsi za vzgled. To reci onim, ki te bodo povpraševali po meni. — Sedaj pa lahko noč, dečko. In v Ljubljani mi pozdravi vse znance!«

Krepko mi je stisnil roko in izginil v kočo. Tudi jaz sem poiskal svoje ležišče.

Naslednje jutro se je Klement Jug ubil v severni triglavski steni. Šele čez nekaj dni so našli njegovo truplo in ga pokopali v Mojstrani. Na mestu, kjer je zdrknil v prepad, je bilo videti, kako se je obupno boril za življenje. Tudi kavelj so našli, ki mu je bil popustil pod nogo. Bil sem takrat v Zagrebu in šele iz časopisov sem izvedel o vsem tem. Čez pol leta sem srečal prijatelja Alojzija, tudi planinca, ki me je vprašal: »Ali si ga videl mrtvega?« — »Nisem.« — »Kaj, če so pokopali nekoga drugega in se je Jug kam umaknil? Zakaj ne morem si misliti, da bi se bil on ponesrečil.« Imel je isti občutek, kakor sem ga imel jaz, ko sem izvedel žalostno vest: ni mogoče, da Jugu ni več, ko pa teče življenje mirno naprej, ko da se ni nič zgodilo. Saj se mi je zdelo, da je stal na eni strani tehtnice on, na drugi pa mi in življenje. On je padel: kako je ostala tehtnica v ravnovesju? Povedal sem Alojziju, kar sva se bila z Jugom pogovarjala zadnji večer. Strmel je. Tudi drugim sem povedal. Vedno bolj so me po njem spraševali. Tako sem se odločil, da napišem te vrstice, prijateljem v pojasnilo in v čast njegovega spomina. Večni mir njegovi duši.

TAT

WALTER BAUER

Iz knjige »Vorstoß«. Prosa der Ungedruckten. Uredila Max Tau in Wolfgang von Einsiedeln. Ta knjiga je poskus prikazati podobo bodoče nemške literarne generacije, ki se do zdaj ni še nikjer javila in je zanimiva ne le po zamisli, temveč še bolj po presenetljivih kvalitetah. Obsega sedem imen, ki so še popolnoma neznan in jih zato tudi ne citiram. Pričujoča novela je zanimiva zaradi svojskega gledanja vojne in njenih problemov.

Brat! Ko boš bral to pismo, me ne bo več tu, in ne ti, ne starši ne boste vedeli, kam sem šel. Tudi jaz še ne vem tega; in niti potrebno ni — a dobro in potrebno je, da grem od vas, ne da bi povedal, ali se bom vrnil. Prosim, ne poizveduj za mano; mislim, da tudi ne boš tega storil, ko boš prebral to pismo. Prepuščam tebi, da poveš staršem, kar se ti zdi primerno. Reci jim, naj nič ne žalujejo, saj živim; in koncem koncev — saj imajo zopet tebe pri sebi.

Vrnil si se iz ujetništva, zate je bila vojska tri leta daljša; starši niso nič verovali, da bi bil še živ, saj je že pred mnogo leti prišlo poročilo od tvojega narednika, da te je treba smatrati za izgubljenega. Nihče te sicer ni videl, nazaj pa tudi nisi prišel. Nisem več mislil na to, da bi mogel ti še živeti. Če bi bil to mislil, bi bil želel, da si v resnici padel. Spominjam se natančno, včeraj štiri tedne si stopil skozi vrata in mati je ves večer jokala od sreče. V tem času si mi vzel vse, kar je imelo pomen za moje življenje in tvorilo njegovo vsebino. Šele počasi in z veliko boljo sem doumel, da si mi ti, ki si mi vzel vse, kar se mi je zdelo ljubo in nenadomestljivo, razjasnil, da moje življenje ni bilo še nič, samo zdelo se mi je, da je nekaj, bilo je samo lepo površje, kulisa in tej sem prisojal globino in bogastvo.

Vrnil si se, da ne bi nikdar več odšel; starši imajo spet dva sina, oba sta njihov ponos, in ker si ti spet zasedel svoje mesto, zapuščam jaz svoje. Da boš razumel, kaj je značila tvoja vrnitev zame, moraš vedeti, kako je bilo tiste čase, ko te ni bilo tu, ko si začel umirati, ko si umrl.

Bil sem še otrok, doživljal sem roman otroških razburjenj, žalosti in veselja. Tisti dan, ko si odhajal, sem bil oblečen v sivo. Za hip sem pač zajokal, a to je kmalu odmevlilo. In ko si ti gledal prve mrlične in ležal prvo noč nasproti tistim, ki si jih moral samo kratek čas imenovati svoje sovražnike, je mene popadal jok ob dvojki v nalogi, smeh ob slikanici, ki mi jo je podaril stric. Odšel si med materinim jokom, in očetovemu ganotju si se odmaknil pod tuje nebo. Bil si mi daleč; imel sem brata v vojski, kadar je kdo govoril o tebi, več pa nisem vedel. A zvečer sem v mali areni z gorečimi očmi gledal lepo skakalko v zlatobelem krilcu. Ali nisi začel umirati v meni od prvega dne, ko si odšel, še preden si začel svoje bratsko življenje v meni?

Potrpi, če v začetku še ne veš, kaj bo stalo na koncu. Nekaj ti moram pojasniti; to pa zahteva truda in pregleda. To namreč, da ti prav za prav nisi več spadal k nam. Predolgo si bil proč, da bi mogel svoje mesto najti tako, kakršno si zapustil. Če bi še živel, bi spadal v neko

drugo življenje, in razlika med smrtjo in tistim življenjem ni bila velika. Tudi boleost staršev je postala zidak v novi družini, ki smo jo sestavljali mi trije. Pri očetu se je boleost zgostila v tragično masko, ki je na videz poglobljala njegov smisel za življenje, zakaj kadar je začel pogovor nate, je bilo lahko opaziti, da je v mislih govoril: Padel je za domovino!

Bil si daleč in jaz sem živel sam s starši. Prva leta nam ni šlo slabo, in če je na koncu postalo marsikaj bolj tanko in bolj skromno, ni bilo to prav nič hudega, zakaj oče je bil prost vse vojaščine, ker je bil pohabljen in končno — to sem slišal iz pogovorov — je veljal za strokovnjaka v svojem področju. Zdelo se je, da bi ga ne mogli pogrešati. Starši so pogosto govorili o tebi; zvečer smo sedeli pri okrogli mizi, tvoj stol je stal zdaj pri oknu. Na njem je popoldan posedala mati, zvečer pa smo bili pri mizi samo trije. Starši so govorili o tvojih pismih in dopisnicah, o krajih, skozi katere si hodil in oče je primerjal tvoja poročila z uradnimi. Veroval je kot vsakdo drugi, da morajo Nemci zmagati in še posebej: da se boš ti vrnil.

Nisem si mogel misliti bojnega polja, tudi tvojega obraza si nisem mogel prav predstavljati, postal si nejasen v mojem spominu. Vse se je izgubljalo, ostankov jedi ni bilo več. Oče je skrbneje uporabljal svoje papirje.

Takrat sem hodil v gimnazijo, kjer si bil nekdanj tudi ti. Vojska je zavela tudi v naš razred, profesor za nemščino je moral na fronto; pol leta pozneje smo imeli za njim žalno svečanost. Bile so zmage, za nas so značile proste dneve in mir pred odvrtnim profesorjem matematike. Doma sem popoldne sedel pri mizi, mati jo je pregnila s papirjem, da se ne bi poznali na njej madeži od črnila, in sem se mučil z nalogami. Nosil sem zate zavojčke na pošto in nekoč sem naslikal jezdeca vojaško sive barve, ki s sulico nabada bežečega Francoza. Oče je hotel, da bi ti videl, kakšen fant od fare sem jaz. Oh, vem, dobro vem, kako sem risal to ves v solzah, ki jih je iztisnil gnev, in kako sem bil še v zagrenjenosti vesel, ko so me hvalili. In ti, če se še moreš spominjati, kako si se moral smejati ti!

V teh dolgih letih si prišel enkrat na dopust. Najprej si pisal dopisnico, da prideš za pet dni, in doma je bila radost, da nikoli take. Nekoč, ko smo zvečer sedeli pri mizi — jaz sem imel še dovršiti risbo iz geometrije — in taka dela sem rad odlagal na večer — so se odprla vrata in koraki so prihajali navzgor. Ne morem se spominjati, ali sem kaj mislil, da boš prišel. A ta čas so nam začela srca močneje utripati in oče je snel naočnike. Poslušali smo, če se koraki niso morda ustavili spodaj. Zdaj je bil korak na spodnji stopnici — in zdaj je šel naprej. Ko je stopil stopnico više, je začela mati jokati. Potem si potrkal, nato si vstopil, mati ti je padla okrog vratu in oče je zamomljal nekaj nerazumljivih besed. Stopil si bliže, oče in mati sta te peljala; jaz sem vstal in ti podal roko. Dejal si: Velik fant si vzrasel, in zardel sem. To si najbrž rekel samo zato, ker ti je moralo biti tuje in nenavadno v stanovanju, ki ga skoraj dve leti nisi videl. Prihajal si iz drugega sveta, kjer ni bilo rdečih baržunastih prevlek in ne rož v sobah. Zatem si odšel v svojo sobo, slekel uniformo, ki je vonjala težak vonj. Zdaj si tak kot prej, sta mislila oče in mati. A meni se je zdelo, kot da ti obleka več prav ne stoji, kot da več ne spadaš v te prostore. Bilo je pozno, zato sem vstal in ti voščil lahko noč kot majhen deček; oče je tako hotel. Ti si ostal

še zgoraj s starši, jaz sem pa ležal v postelji in nerazločno slišal vaše glasove. Mislil sem na tvojo uniformo. Zdaj pač vem, kakšen vonj je imela: tvoje in tvojih tovarišev mučno življenje je dišalo iz nje, jarki z vodo napolnjeni, noči v skrbi in bojazni prekričane, neštevilna umiranja, ki si jih gledal v tistih nočeh; vsa teža nehanja, ki se je obesila na tvoje umazane stvari. In ne samo na obleko. Prodrlo ti je v obraz, ki ga takrat nisem videl. Prodrlo je tudi v tvoje srce, vi vsi ste dobili druga srca, postali ste drugo pleme. Domovino branite, so pravili, in med tem, ko ste ginili po močvirjih, ste počasi drseli iz našega spomina.

Pozneje sem čul, kako si šel v svojo sobo in se slačil. Slišal sem, kako je škripala postelja, potem je luč umrla. Starši so pustili tvojo sobo tako kot je bila, niso se doteknili tvojih malih drobnarij in zbirk, tudi meni so to prepovedali. Tako sem si želel sobe, kjer bi bil lahko sam, sobo, ki bi jo bil napolnil z vsemi dobrimi duhovi, kjer bi vse stene obil s podobami — in moje hrepenenje je viselo na tvoji sobi; zakaj ti si jo uredil, da se je dalo bivati v njej. Hrepenel sem po mnogih stvareh v njej, ki so se mi zdele skrivnost. Večkrat sem jo ogledoval, v njej je stala polica s knjigami, na steni je visela slika morske obale in majhen Dantev kip je stal na polici. Pod posteljo je bilo nekaj malih skrinjic, ki si jih bil zaklenil in teh sem si želel. A starši so dejali, da ne bom dobil še sobe, da je dobro, če delam ob njih pri mizi. Kaj vedo starši, kaj bi radi otroci.

Po petih dneh si se zopet odpeljal; mati in jaz sva te spremila na postajo. Sklonil si se in si me poljubil. Potem si šel obložen z nahrbtnikom in puško po stopnicah navzdol in nato na drug hodnik. Pomigal si, nato si se odpeljal. Spet smo bili sami.

Ko ste vi umirali v blatnih luknjah, so šole hodile v gozd in zbirale listje. In v šoli smo že v naprej dobivali male spominske novce in zvezke o vojni prehrani. Kakor da to ne bo nikdar nehalo in da bo večno. Potrtost je postala trdna in neizbrisna poteza v človeških obrazih. Večno procesije pred trgovinami, večno občinske dvorane, kjer so delili rumene in rjave zvezke za živila; bilo je življenje na obroke. Tvoje dopisnice so redno prihajale, pošiljali smo zavojčke, potem so poročila nekaj časa izostala in nato je prišlo obvestilo od narednika, da te je treba smatrati za pogrešanega; pri napadu na tvoj jarek je udarila granata v skupino, kjer si bil tudi ti in niso te več našli. Mati je prejojala mnogo dni in noči, slišal sem, kadar sem hotel zaspati, kako jo je oče miril in ji govoril, naj se potolaži, da pač ne more biti drugače. Tudi drugi mrjo in — saj imamo vendar še enega sina, drugi so morali dati vse.

Bil sem žalosten, mislim, da sem jokal, ko je prišla ta vest in v šoli sem bil nekaj časa tiho. Zdelo se je, da drugi razumejo, da je to pač nekaj, če pade brat. Potem pa je šlo vse naprej, prišla je jesen, prišla je Velika noč in ko so na frontah ljudje rjaveli in se že zdavnaj niso več bojevali, ko so stradali in se plazeč skrivali po luknjah pred dihom topov, smo mi pisali naloge in računali, da morajo trije nezadostni in dva zadostna dati še vedno zadostno.

Bil si mrtev in ko se je bil tvoj mrtvi obraz dovolj globoko potopil v bolešt staršev, da te niso več tako natančno videli, so spet začeli staro življenje. Zdelo se je, da ni v njem nobene zareze, zakaj zdaj so vse, kar je bilo prej deljeno na dvoje, dajali meni, zdaj sem bil jaz edinec in sem tudi ostal, dokler nisi pred štirimi tedni vstopil ti.

S sedemnajstim letom sem prosil starše za lastno sobo in dali so mi tvojo, saj ti se tako in tako nisi imel več vrniti. Zdaj je bilo vse moje, vse. Starši so vso svojo ljubezen obračali name in tako si se jim ti oddaljil iz spomina; dali so mi tvojo sobo in pregnal sem iz nje duha tvojega bitja. Sam sem bil v njej. Vse stvari v tvoji sobi so bile moje, knjige, Dantejev kip, slike, pogled na drevje. Odprl sem omaro, v njej so bile obleke. Jaz jih bom nosil. Vzel sem palico z lepo rumeno kljuko in tvojo verižico in uro sem nosil. Prilastil sem si malo pipo, ki si jo ti kadil, privadil sem se zvečer tako lepo sedeti in kaditi. In knjige, ki si jih kupil, ki so ti jih podarili — vse moje. Zvečer sem sedel k mizi in sem na vse napisal svoje ime, zakaj ti nisi nikdar hotel s podpisom trgati čiste ploskve. In atlanti, ljubezniva zbirka hroščev — če bi kdo prišel. Gledal sem skrinjico in veliko je bilo moje poželenje. Vlomil sem vanje. Našel sem notri majhne spominčke, ki nisem vedel, zakaj so ti bili dragi. Našel sem dnevnik; bral sem jih in sem se vnel ob njih. V hipu sem mislil, da te vidim pred sabo čisto drugačnega, kot pa si se mi zdel do zdaj. Bral sem pisma, ki jih je nekdo pisal, srce mi je bilo in koprnelo po takih stvareh. Zdaj sem imel sobo in bila je moja. Zvečer sem posedal in kadil pipo ter čital. V začetku je bila morda samo umetna zavest, da sem lastnik vseh teh stvari, potem pa sem to pozabil ali pa se je nekaj neopazno spremenilo: najbolj sem bil vesel, kadar sem bil tu. Čez nekaj časa sem pozabil, da je vse to bilo tvoje, sprejemal sem v tej sobi tovariše, da smo sanjarili, kakor si ti prej imel prijatelje pri sebi, da bi z njimi govoril o nedosegljivih rečeh.

Starši so mi storili vse, kar so le mogli. Nisem hotel študirati. Oče mi je preskrbel mesto v banki in ko je prišla revolucija z nekaj mrtveci in streli, ki niso odmevali v mojem srcu, sem avtomatično napredoval. Dobival sem skromno plačo, ki mi je dovoljevala, da sem si privoščil to ali ono veselje. Imel sem prijatelje, pa sem jih spet izgubil. Hodil sem na ples in ponoči sem se vračal v tvojo sobo. Radovednost po onih pisemih in dnevnikih je bila že davno izginila, nekaj tistega, o čemer so poročala pisma, sem bil že sam izkusil. Da bi pa pisal dnevnik kot ti, za to sem se sam sebi zdel preveč skeptičen in ravnodušen. Vrgel sem jih stran.

Spoznal sem mlado, lepo deklico, ljubil sem jo. Čeprav sva bila iz istega mesta in sva se zadostikrat videla, sva si vendar vsak dan pisala. Zdelo se je, da najina ljubezen začenja vsak dan spet iznova, kljub temu da sva mislila, bog ve koliko sva v ljubezni že napredovala. Ti veš, kdo je ta deklica. Tista, ki si jo našel pri nas in ki je pripadla tebi, najprej polagoma in nato brez zadržavanja. Zvečer je včasih prihajala k nam, sčasoma vedno pogosteje, stopila je v družino, zdelo se je, da prav nič več ne manjka. Tebe še omenil ni nihče. Ko smo vstali od mize, so najine misli v moji sobi gradile hišico, kjer bova nekoč prebivala. Nekdaj bo že prišlo tako daleč. In med poljubi in objemi je bila tvoja soba najina.

Dosegel sem štiriindvajseto leto. O počitnicah sva napravila nekaj potovanj. Bila sva prepričana, da naju nihče, vsaj noben človek ne, ne more odtrgati narazen. Mislila sva, da se dovolj ljubiva, da bi vse prestala. Sklenila sva, da ne bova preveč dolgo čakala; še leto, potem bi se pa vzela. Imela bi malo stanovnje, ki bo sijalo od sreče.

Pred štirimi tedni si nenadno prišel ti. Še se spominjam, opoldne je bilo, šel sem domov in sem dobil Eriko: hotela je zvečer priti k nam. Zaprl sem vrata, obesil svoje stvari na kljuko. Tedaj sem začul glasove.

Vstopil sem in pozdravil kot ponavadi. S stola se je dvignil velik človek, šel proti meni; nisem ga spoznal. Nisem te spoznal, bil si ves drugačen, kakor bi te bil jaz lahko imel v spominu. Pa saj te v mojem spominu sploh ni bilo. Mati začne jokati in zakliče: saj je vendar Friderik, ali ga ne poznaš? Podal si mi roko in dejal: še sem živ, sicer se je moja vrnitev malo zapoznala — meni se je v začudenju raztrgal obraz, ti si pa še pristavil: vojska vrača nekaj svojih mrtvih. Držal sem tvojo roko, mislim, da sem dejal: veseli me, da si se vrnil, nismo več mislili, da bi bil še živ. Sedeli smo pri mizi in ko sem jedel, si pripovedoval, kako si hodil domov. Tvoja pot je bila včasih podobna begu. Ko sem kakor od daleč čul tvoj glas, sem se domislil vsega, najprej posameznosti, potem mi je prišlo na misel vse: nosil sem tvojo uro, takoj jo boš zapazil — pipa je gorela skozi žep in obleka — saj si moral videti, da je bila to tvoja obleka, ki sem si jo dal prenarediti kakor vse druge. Nisi še videl, bil si še ves v veselju vrnitve in si pripovedoval. Moja soba sicer ni bila več moja, nič ni bilo v njej več mojega in ti si se vrnil. Želel sem tisti hip, da bi bil ti padel, zakaj začel sem razumevati, da se bo v prihodnje moralo marsikaj zrušiti, da sem zgradil svoje življenje na tvojih stvareh in sem mislil, da je vse moja lastnina.

Prešel si vse stanovanje, stal si v kuhinji, in vse je bilo kakor poprej. Tudi v sprejemnici nisi našel nobene spremembe, miza in stoli so stali v istem redu in z nasmehom si snel sliko, na kateri si stal ti kot vojak. Ovijala jo je črna tančica. Pozneje si vstopil k meni, v svojo sobo in si rekel: v tem času si postal cel mož. In si me pogledal. Nato si šel k omari — prav dosti ni bilo več notri, palica je bila zlomljena in zdaj si prepoznal mojo obleko in verižico tudi. Nasmehnil si se: vi ste pa zelo za trdno mislili, da me ne bo več nazaj. A kdo je vedel. Še jaz sem živel kakor v smrti. Morda je trajalo to zelo dolgo. Včasih se mi je zazdelo vse skupaj neznosno, čas je imel neutешljive rane. A koncem koncev sem vendar vedel, da se bom vrnil. — Pogledal si knjige, pobožal si jih po hrbtih z besedo: to je bilo moje veselje, pogled, tale zvezek tu me je stal osem pomožnih ur. Med potjo sem mislil, katero knjigo bom neki najprej bral, čisto drugače bo vse, ko jo odprem. Potegnil si eno izmed knjig in si našel v njej moje ime, ne enkrat samkrat, temveč jaz sem se vanjo podpisoval po dvakrat, če mi niso poteze več ugajale. Stal sem pri oknu in se nisem maral prestopiti niti za korak. Sklonil si se pod posteljo in si privlekel skrinjice izpod nje. Ena je bila prazna, jaz sem bil pometal vse iz nje in ohranil samo skrinjico, ker je bila lepo zrežljana. V drugi je bilo še nekaj knjig. A pisma in vse ostale stvari, ki so ti bile v skrinjici ljube, sem že pred davnim, davnim časom sežgal, ko je ugasnilo presenečenje, ki so mi ga povzročile. Vstal si in si izpregovoril s čudnim glasom: ne verjameš, kako sem se veselil svoje sobe. Bilo je dosti tovarišev, ki niso imeli v spominu ničesar od doma, vse so zavrgli. Ušlo jim je iz spomina, morda zato, ker niso vedeli kaj početi z vsem skupaj. Jaz pa sem se vedno oklepал tega. Nisem mislil, da boš ta čas ti živel tu. Da, zdaj vidim, izginil si mi bil iz spomina, nisem mislil nate. Komaj sem vedel, da imam brata, in predstavljal sem si te še vedno kot malega dečka. Zdaj si pa kar na lepem štiriindvajsetletnik. Kje sem le bil, da je bilo vse to zame kakor mrtvo in zakopano? Ali si ne bi bil moral dopovedati, da se je tu pač marsikaj izpremenilo, ker niste več računali name? Kako je le moglo biti prvo moje dejanje to, da sem šel domov?

Morda samo zato, da bi se nekje na svetu spet za kratek hip ustavil? Ko sem ležal v obcestnih jarkih, sem mislil na to sobo. Videl sem vse, pisalnik, Dantejev kip in potem sem hotel delati, začeti tam, od koder me je vojska iztrgala, čeprav bo težko, zakaj postali smo bili kakor lovci na divje zveri in odvadili smo se miru prejšnjega življenja. Nadaljevati sem hotel risbe, da bi se nečesa držal, saj smo vsi plavali nekje in mnogi niso več našli svojega mesta. Da, kje so risbe. Podaril sem jih svojim prijateljem, sem ti odgovoril. Ali razumeš, ali moreš ti razumeti, si mi rekel, da življenje, ki sem ga živel ta čas, da vse to prokletu življenje tam zunaj in ves ta čas po miru ni bilo nobeno življenje in vendar mi je jemalo moči kakor najtežja odpoved. Hotel sem ga izžgati iz sebe, vse pozabiti, od spredaj začeti. In zdaj ni ničesar tu. Obesil sem se bil na vse te stvari, a mogoče sploh ni bilo možno, da bi mi bile kaj več kot spomini na čas, ki ga ni več, končnoveljavno. Tu je bilo vendar vse že spet urejeno in mene ni bilo več! Kaj je že pisal narednik? Povedal sem ti. Tu, tu mi je bilo dobro, si govoril in stisnil k sebi malo pipo, ki sem jo bil jaz prej položil na mizo. Potem si odšel. Rad bi bil rjovel: ti ne spadaš več sem, mrlič si, ki se po sedmih letih vrača. Mrlič, kaj hoče ta še pričakovati? Vi vsi ne spadate več k nam, kakor večni lovci prihajate včasih na dopust, da spet trgate rane ločitve, ki so se že začele celiti in potem odhajate spet na svoj smrtni lov. Vi, ki ste se po dolgih letih vrnili, imate samo eno možnost in eno pot: da umrjete, kakor ste za nas že umrli. Tako dolgo nihče ne čaka in tudi mi nismo tega storili. Snel sem verižico in uro, položil sem vse na mizo. Če bi bil imel eno samo edino obleko, bi jo bil slekel. Šel sem spet v banko, mati je bila srečna in je dejala: pripelji nocoj Eriko s seboj, to bo vesela, ko bo imela svaka. Mislil sem: ti si tu — in jaz?

Dobil sem zvečer Eriko in šla sva domov. A kaj je to — domov —, če pa greš z žgočo bojaznijo, da se bo vse zrušilo. Brat se je vrnil, sem rekel, in bila je vesela in je odvrnila: o bratu si mi pa prav malo govoril. Potem smo vsi sedeli pri okrogli mizi, ti si pripovedoval in jaz sem molčal. Trdo in grenko življenje si imel za seboj. Čutil sem, kako si med pripovedovanjem v očeh vseh, ki so te poslušali, vzrasel v moža, v posebnega moža, v junaka. Za trud in napor, da bi prišel do nas, si imel plačilo v češčenju, ki so ti ga zdaj izkazovali. Jaz sem molčal. Ko si bil nekaj časa pri nas in se je zdelo, kot da ti vse na skrivaj določaš, ti in tvoj mir in skušnja, tedaj sem razumel, da si se dobro izoblikoval na ognjeni poti, mi pa, ki nismo svojih otroških iger skrivali v senci fronte, mi nismo imeli ničesar, za kar bi živeli in rasli. Prvi naši koraki so bili v senci in naslednji na razvalinah. Samo nismo vedeli, da smo na razvalinah gradili svoje življenjske nazore. Imeli smo jih za tako trajne kot prejšnji ljudje, in zdaj se kaže, da so bile samo kulise in njih slikano ozadje se je kazalo kot globina. Ko si bil nekaj časa tu in te je vsa družina sprejela medse, tebe, ki smo te imeli za mrtvega, sem čutil, da moram vedno zardeti, da sem poleg tebe kakor dete in da sem do zdaj samo po otroško poskušal živeti. Kakor igra so se mi zdaj zazdela vsa ta poskušanja, vsa, tudi ljubezen, ki je bila edini poskus, za katerega sem dal srce. Zdaj, ko si se vrnil ti, si prinesel v mojo zavest vojsko, ki je bila do tedaj le kakor mrak z več ali manj lakote in stiske. Kaj smo mi vedeli o vojski? In če smo koncem koncev iz poročil in knjig tudi kaj doznali, kako so krog vas rasle stene iz križnega ognja in kako so vam iz vesele jasnine

letalci nosili smrt — kaj pa smo vedeli o tem, da je življenje postalo nezanesljivo in veliko vprašanje povsod, ne le v jarkih? Tri leta po koncu vojske pade še en strel, megle lepih prividov o urejenem življenju se raztrgajo, strel zadene vse, kar je krog mene, razruši vse. Zdaj vidim goreči obraz, ki se je dvigal pred vami kakor večnost. A povej, kje naj leže postaje naše moške rasti, če pa nahajamo povsod samo razvaline, ki ste jih ustvarili vi, ki so jih ustvarili drugi z vašo pomočjo? Mi smo ravnali, kot da je vse urejeno, in zdaj doživljamo propad iluzij.

Pripovedoval si in poslušali so te, vsi, in jaz sem vedel, da so se izvili meni in padli k tebi. Šel sem z Eriko domov in brez prikrivanja mi je rekla, da si sijajen človek, ki ga je vojska utrdila, ki je pokrit kakor s patino z energijo, ki jo je rodilo pomanjkanje. Ali sem kaj vesel, da te spet imam, da je naravnost čudovito, če ima človek brata? O seveda, zelo, sem ji odgovoril in vedno in vedno je zavijala pogovor nate. Potem je rekla: sicer ima pa tvoj brat prav tako pipo kot ti. Njegova je bila, sem odvrnil, zdaj jo je vzel le nazaj. Ko sem prišel domov, je mati dejala: saj boš pustil, da Friderik spi v tvoji sobi, zate smo tu postlali. V svoji postelji, bi bila morala reči. Zdaj nisem bil jaz več edini, zdaj sem bil samo eden in drugi se je vrnil domov staršem v veselje in bratu v muko.

Tako je šlo naprej in bilo je neznosno ves čas. To, kar sem mislil, da je moja last, si ti spet vzel. Nič drugega? Vzel sem ti bil sobo, palico, knjigo, uro, verižico, to si vzel nazaj in zasedel si spet prostor v srcih, ki sem ga do zdaj imel jaz. Vrgel si me iz ravnotežja mojega življenja, Eriki si ukradel trdnost, s katero je čutila zame, in ona sama je ta čas polagoma in potem z nezadržljivo gotovostjo pripadla tebi. O tem še nisva govorila, vedno sem to stvar odlagal samo za en dan in samo za en dan, ker sem bil lačen lepega čara, ki ga je ustvarjalo njeno bivanje ob meni. Nič nisva vedela, da se čuvstvo lahko prevrne kakor drevo. Imela sva privid, da bodo najina čuvstva trajala večno. Ti si me potegnil iz vsega, moram proč, da ne poginem v razvalinah. Saj nisi storil nič drugega, kot da si zavzel svoje mesto. A ti, ki si bil za nas mrtev, vprašam te, ali si še kaj hrepenel po vsem tem, ali si še kaj zahteval, ali nisi vzel vsega kakor tat z velikim brezupom v srcu.

Vse sem ti položil pred noge, nimam ničesar več. In to, kar sem v resnici mislil, da imam, prilagam zraven. Kar sem mislil, da je moje, ker ni nikdar nihče tega zahteval zase. Do včeraj sem bil kakor berač. Ko sem z boleščjo grebel pod razvalinami, sem videl, da se tu in tam nekaj lesketa, za kar se v začetku nisem brigal — bil je svet. Pod ruševinami boleti — neizčrpnost sveta. Začel sem čutiti, da leže v samoti, ki je padla name, kali novih čudovitih zvez in srečanj, vidim roke, ki se iztezajo k meni, noge, ki potujejo k meni. Vse, sem mislil, je v redu, zdaj pa čutim divji vonj iz neizčrpljivosti življenja. Štirindvajset let imam, lahko začnem, še lahko začnem, prav od začetka. Slišim! Morja pojo v mojem ušesu, srebrni prah ceste moči moje noge kakor reka. Ceste! Ne vem, kam peljejo, dovolj je, da vem, da peljejo proč. Začel sem pisati in napisal sem ti vso svojo grenkost. Zdaj neham in srce mi bije od sveta. Ti pa poskušaj še enkrat začeti, ti, ki bremeni na tebi grmenje s front, ki ne bo nikdar zanemelo v vaših ušesih, vi smrti zapisani lovci ljudi. Jaz grem čez razvaline in vas zapuščam. Ko grem iz vaših src, mi prihajajo srca vsega sveta naproti. In ker sem jih našel, se spet ves vračam k vam.

Prevedel Mirko Javornik.

KNJIŽNA POROČILA

Knjige Jugoslovanske knjigarne, Leposlovna knjižnica: Felix Timmermans — Župnik iz cvetočega vinograda, François Mauriac — Gobavca je poljubila — Roman, Ivan Pregelj — Izbrani spisi, V. zvezek — Magister Anton — Roman. (Str. 161, 117, 271). Tisk Jugoslovanske tiskarne v Ljubljani — 1930.

Novi program Jugoslovanske knjigarne si je torej za leposlovno knjižnico izbral sodobna dela evropskih literatur, v Zbirki domačih pisateljev pa nadaljuje tiskanje Pregljevih spisov.

»Župnik iz cvetočega vinograda« je svojevrstna povest. Flamec Feliks Timmermans, sodobni pisatelj jo je napisal, a snov bi bila nesodobna, da ji ni ugledila poti tako zvana katoliška literatura. Kako je prav za prav s to slovstveno vrsto, ne bomo na tem mestu razpravljali.

Priznati moramo avtorju pripovedniški dar in občudovati slog, s katerim je dal delu obliko pa neko tajinstveno silo, ki nas do konca knjige obvlada. S psihološko spretnostjo je pisatelj poudaril pristnost župnikove osebnosti, zvrnil z njega krivdo, jo deloma naložil mlademu brezvercu Izidorju, ter tako potlačil odpor v bralca. Tako je v cvetočem vinogradu zrastle pred nami mala deklica Leontina in usahnila, da pribori zmago svoji nedolžni ljubezni.

Njen oče, urar, jo je izročil bratu, župniku, ker je noče dati Izidorju. Tudi župnik ji poskuša zbiti dečka iz misli. Ko ne more, pa celo povabi Izidorja, mu vneto razlaga vero, toda nima uspeha. Deček odide, dekle pod stričevim nadzorstvom izgubi odpornost in žrtvuje svojo ljubezen Bogu. Telesno hira in umre. Pred smrtjo sta ji obupana starca morala poklicati Izidorja. V njegovem naročju je dekcle, ki ni moglo živeti na tem svetu, izdihnilo. Cvetoči vinograd pa je ostal idila, kot prej, in rodi novega vina za bogato župnikovo klet.

Izidor pa — pravi avtor — čeprav je Leontino umoril, ker kljub dobri volji ni postal veren, se vendar ne čuti krivega. — Tu je pisatelj potegnil črto in mimo konflikta zaključil to, s svetim mirom napolnjeno, idilično-žalostno povest.

Prevod »Župnika« sta oskrbela Zdenko Knez in dr. R. Ložar, ki pa nista zapisala, da to ni roman, kar je ugotovil pozneje France Vodnik v svojem poročilu (Slovenec). Popolnoma zadovoljiv prevod ni. Vse preveč moti nemčizem v pogovorih, v opisu pa nespretna uporaba sedanjika in ponavljanje svojilnih zaimkov (str. 27 i. dr.). — Spinčičeva oprema je čedna in skromna, tisk pa čist in lep.

Mauriac, francoski pisatelj in avtor romana »Gobavca je poljubila«, ni tako spekulativen artist kot flamski Timmermans.

Simpatično nam predstavlja propad starega rodu z mladim, malim in bolnim Jeanom. Oče Jerome Péloueyre je bolehen in sam sebe sit starec, sorodniki bi radi kar vse posestvo pograbili, toda župnik poseže vmes in poroči hirajočega mladega moža z lepo, revno plemkinjo Noemo. Njeno zdravo telo so izročili mrtvecu, ki sam dobro ve, kako da je z njim in z njo. Mladi mož, ki je izobražen in pozna Nietzschejeve aforizme, noče mučiti mlade žene. Potuje v Pariz, se vrne in umre v svoji lepi pokrajini, koder je hodil namenoma neumorno na lov. Zdravnik se zaljubi v Noemo, toda cvetoča žena ga odkloni tudi pozneje, po moževi smrti. Saj je bila Jeanu trpeče vdana in ga v dolgih nočeh poljubljala — »kakor so nekoč svetniške ustnice poljubljale gobavcet.« »Lep je bil« — je rekla, ko je umrl. Vaščani pa so zvon za umirajoče zamenjali z zvonom jutranje Zdrave Marije.

Pri katoličanih je Mauriac jako cenjen in ima že mnogo prevodov. Psihološko je čist, kar daje njegovemu delu v dejanju in umetniški zgradbi posebno enovitost in moč. Slovenski prevod sta oskrbela Edo Kocbek in Jakob Šolar. V predgovoru sta priredila avtorjev življenjepis. Gorenjski naglas se zdi včasih prisiljen, drugače pa zadevamo tu ob iste prevodne težave kot v prvi knjigi. Oprema (Jože Mesar) zasluži enako oceno, prav tako tisk.

Ivanu Preglju moramo k najnovejši knjigi priznati, da si skrbno goji izraz in slog, da zelo vestno prireja za tisk nekatera že znana dela.

V. zvezek zbranih spisov obsega njegovo največje in novejše delo, roman »Magister Anton«. Snov je zajel iz reformacijskih časov na Kranjskem in na Krasu, posegel pa je še delj — od Rima do Gdanjska. Kajti avtor bi ne bil Ivan Pregelj, ako si ne bi privoščil fabuli na ljubo poleg zgodovine tudi prostornih razdalj. V tem romanu je pač pokrajina in vse brez pomena, glavno je avtorjev ideal.

Anton od Mahničev, pobegli ministrant in sirota iz Štanjela, se je vrnil k reditelju župniku kot izčolani magister in pal v sredo vnetega boja, ki ga proti nastopajočim nizkotnim novovercem vodijo trije kraški župniki - žerjavi. Imajo nekako republiko in žive v dobrem razmerju s fevdalno gosposko Kobencla. Sorodniki so Antonu pomrli, Polonico mu je zapeljal predikant Jurij Stradijot, ki mu je že prej oslepil umrlo sorodnico, nezakonsko mater Pavla Skalca. Anton se vrača k škofu, dobi posvečenje, zve, da je Jurij spet Pavla zvalil iz rimskih šol in se odpravi izgubljeno ovco iskat — v Rim. Vajen je že potovanj in skušen pa utrjen iz mladih kranjskih in dunajskih let. Spotoma srečuje pijančka Zolno, mu pomaga in je sam deležen pomoči. Pavla pa dohiti komaj nekje na Poljskem, kjer končno zapeljani mladenič, od nalezljivih boleznih razjeden, izdihne v njegovih rokah. Anton se vrne in postane vikar v Komnu. Dva čuječa »žerjava«, ki še živita, mu strežeta, ko prvičkrat bere zasluženo sveto mašo.

Jezikovno je ta roman zanimiv. V zgradbi so odlične posamezne slike, dočim celota ni sorazmerna niti s fabulo potujočega junaka in naredi v drugem delu vtis površne enostranosti. Ritmika ne nastaja toliko iz dejanj, kolikor iz nasilnih avtorjevih obratov in zunanosti. Kolikor smo teh napak pri Preglju že vajeni, si lahko prihranimo tudi sodbo o etični vzgojnosti dela. Za poznavalca dobe, ki je opisana, in za onega, ki si želi, da bi nam pisatelj sorazmerno očrtal nastopajoče ljudi, je Pregelj še zmirom krivičen in tendenciozen, a njegovo delo kajkrat — bohoten artizem.

Ivo Grahor.

GLEDAJIŠKA POROČILA

Ljubljanska drama. —

Fr. v. Schiller: Razbojniki. Tvorba človeške družbe teži stalno k nekemu izmirjenju, neki okorelosti in togosti. Kar je bilo včeraj še živ zakon, resnična zahteva individualne ali socialne vesti, se izpremeni jutri v mrtvo normo, suh paragraf, papirnat predpis, pod katerega krinko se začenjajo nabirati vse grde čednosti, ki sta jim vir hinavščina in bojazljivo potvarjanje osebnih nagonov, ki se ne skladajo s predpisanimi načeli. V taki stiski se zgodi, da planejo elementarne, prirodne in zdrave strasti na dan, ki pomagajo človeku iskati novih, svežih potov in smernic njegovemu življenju. Tak izbruh zdravih, elementarnih gonov je bila do neke mere tudi romantika. In kakor se večkrat zgodi, je tudi topot s silo sproženi sunek udaril preko zastavljenega cilja. Schillerjevi »Razbojniki« so nekaka dramatična ponazoritev tega izbruha svežih, zdravih gonov zoper okorelo tradicijo,

ki gredo preko prvotno nameravanega smotra. S tem je že v zasnovi utemeljen tragični konec njihovih idejnih nosilcev.

Spiegelberg je besedni pobornik novega duha zoper okorele forme tradicije, pod katerim se skrivata laž in hinavstvo. Mogočen gromovnik svobode, poštenosti in zvestobe pa je v svojem dnu prav tako nesvoboden in vezan po nizkih strasteh zavisti in po lažnivem potvarjanju lastne resnične — v tem slučaju nizkotne — osebnosti, kakor so oni, zoper katere se bije. *Karl Moor* je poosebljena plemenitost, pravičnost in zvestoba. Ko ga zadene očetovo pismo, ki ga razlašča vseh dednih pravic, mu je pot v aktivno borbo za njegove ideale odprta. Iz prvotno samo ilegalnega borca zoper okorele forme tradicije postane pravi poglavar razbojniške tolpe.

Njegov zli zoprnik je njegov lastni brat Franc, ki so mu, vsemu razritem od tajnih strasti, zlobe, zavisti in gospostvaželjnosti, vsa sredstva svéta, da doseže svoj smoter. Pesnik ga popelje skozi neštevilno zloedel, da mu pa na koncu, v smislu svojega idealističnega pojmovanja človeka, priti do zavesti svoje grdobije in do kesanja. Njegov samomor nato, ko je baš dosegel neko višjo stopnjo lastne zavesti, ni morda povsem psihološko nujen, pač pa nujen po romantičnem gledanju na svet.

Režiser O. Šest ni imel takrat srečne roke pri izbiranju nosilcev glavnih vlog. *Stari Moor*, ki ga je podal *Bratina*, je bil okoren, pojmovan bolj v smislu ljudske igre kakor pa klasične drame. *Levar* je igral *Karla* bolj impozantno kakor resnično, z veliko večino in spretnostjo. *Železnikov Franc* je učinkoval posebno v poslednjih prizorih, ko ga grizeta vest in kes, mučno, mestoma skoraj groteskno. Zdi se mi, da mu ni manjkalo živjetja v vlogo samo, temveč predvsem samokontrole in umetniške izoblikovanosti. Morda je moral igrati doslej preveč stereotipnih, manjših vlog in ga je možnost večjega razmaha pahnila iz ravnotežja in v pretiravanje. — Imenitna Schillerijanska pojava, polna idealističnega besednega patosa je bil *Kraljev Spiegelberg*. Izvrsten je bil tudi *Skrbinškov Troller*. Prav dobri tudi ostali v vlogah razbojnikov (*Cesar* kot *Schweizer*, *Sancin*, *Kavkler* itd.). Sploh je bila režija ansambelskih scen še najbolj posrečena. *Jan* kot poljski plemič je bil v govoru živahen, v kretnjah morda malce okoren; v takih vlogah bi mu želel, da odloži nekoliko »simpatičnega mladeniča«. — *Jerman* kot bastard *Hermann* je bil močan, le nekoliko nedodelan. — Prav tenkoslušen je bil *Lipah* v vlogi starega Moorovega služabnika. *Plut* kot sél je bil pregrotesken. *Šaričeva* je bila kot *Amalija* prozorna in nežna.

Drama, ki bi bila z zamenjanjem nekaterih vlog dosegla nedvomen uspeh — to so pokazali ansambelski prizori —, je tako v celoti slabo odrezala. Zato želimo upravi več premišljenosti in hladne preračunanosti pri razdeljevanju vlog, da se doseže čim večji uspeh in dvigne nivo naše drame, ki še vedno ne odgovarja fiktivni vrednosti ansambla. Dramo je dobro prevedel Fr. Albrecht.

Pri poročilu o Leskovčevi »Kraljični Haris« je pomotoma izostala omemba Boltarjeve, ki je bila dobra Helena.

R A Z N O

ALI VESTE

da je v Parizu izšla luksuzna izdaja Flaubertove »Madame Bowary« v 525 izvodih, tiskanih na raznih finih papirjih. Cena izvodom se giblje med 5000 fr. (11.000 Din) in 350 fr. (800 Din). Vsa izdaja je potem takem vredna 910.000 fr. (ca 2.000.000 Din)!

da je pri vsem tem velikanskem »smislu« za literaturo lani od lakote in od mraza umrl v goli podstrešni sobi priznani, genjalni mladi pisatelj, kritik in esejist Tancred Martel?

da so nemški založniki sklenili opustiti knjižni sejem v Leipzigu, ki je obstojal deset let. Pravijo, da ni našel dovolj razumevanja in podpore od knjigarnarjev samih. Zdaj bodo nemške knjige romale na *francoske* knjižne sejme.

da stane v Ameriki Joycejeva knjiga »Haveth Childers Eweryhere« »samo« 20 Dol. (1200 Din), dočim je mnogo večji in pomembnejši »Ulysses« znatno cenejši.

da je preteklo leto imel v Italiji največji, naravnost ogromen uspeh Achille Campanile z romanom »Agosto, moglie mia, non ti conosco«.

da imajo Angleži (v Evropi in Ameriki) čez štirideset prevodov Goethejevega Fausta in da še letos izideta v Ameriki dve novi prestavi ter da je neki ameriški kritik izjavil, da potrebuje vsaka generacija nov prevod Fausta.

da je Selma Lagerlöf izdala novo knjigo spominov in zgodb iz mladih dni, ki je nadaljevanje prejšnjega dela »Mårback«.

da piše najboljše prikaze in resnične romane iz živalskega sveta Bengt Berg, ki je izdal celo vrsto knjig s presenetljivo prijemljivo vsebino in obliko, ki je je zmožen samo tisti, ki doživlja svojski svet živali z vso ljubeznijo in globino. Knjige krase, oziroma tvorijo njihovo bistveno sestavino tako mojstrske fotografije z najbolj neverjetnimi in skritimi momenti iz živalskega življenja, kot n. pr. v najnovejši knjigi »Die Liebe einer Wildgans«, ki je ljubezenski roman divje gosi, kot ga je doživljala v treh letih na Bergovem posestvu ob Baltičkem morju. »Die letzten Adler« je v besedah in fotografijah slikano življenje zadnjih pomorskih orlov na južni norveški obali od jajca do smrti. Izdelal je tudi film z isto vsebino in istim naslovom, ki mu je prinesel svetovno slavo. (Seveda je šel mimo Ljubljane, kot sploh vsi dobri filmi.) Druge njegove knjige te vrste so še: Mein Freund, der Regenpfeifer, Mit Zugvögeln nach Afrika.

da je družba Nero-film posnela za zvočni film Berta Brechta »Dreigroschenoper«, ki je bila največja glasbena senzacija sveta v preteklem letu. A so delo tako izmaličili, da si Brecht ni mogel drugače pomagati, kot da je genialne filmske bogove tožil zaradi skrunitve umetnine.

da so v poplavi ameriške memoarske in biografske literature velika moda življenjepisi nemških veljakov. Seveda bolj ali manj posrečeni. Da jih nekaj naštejemo: Harry Kessler je napisal knjigo »Rathenau«, Dutton je izdal »Spomine generala von Seeckta« in prevod Oldenovega »Stresemanna«. Dalje nahajamo več biografij in romanov o Hindenburgu, o Wilhelmu II. i. dr.

da je Friedrich Sieburg s knjigo »Gott in Frankreich« pri Francozih prav slabo naletel, dasi je njegova knjiga prvi poskus objektivnega prikazanja in vrednotenja francoskega duha in njegovih svojstvenosti, njegovega poslanstva in nalog. V francoskem prevodu je izšla pri Grassetu, založnik ji je sam napisal uvod, kjer stvari, ki so Francozom količkaj neprijetne, gladko zavrača, češ, da je baš v tem, kar druge odbija, njihov narodni ponos. Kritike v velikih francoskih listih so prav jasno razodele francoski pacifizem. Berete takele stavke: Komur je dobro človeštva več kot dobro Francije, je izdajalec francoskega genija... Ne maramo poklonov, ki nam jih je prišel delat barbar...

da je...

Nabral (Mirko Javornik.)

IZ ZALOŽBE IN UREDNIŠTVA

Prošnja.

Reviji smo priložili položnice in prosimo naročnike za nakazilo naročnine za mesec marec. Nekateri so v zaostankih še za več prejšnjih mesecev; nikar naj, prosimo, več ne odlašajo! Zakaj vsota je vsak mesec večja in jo je torej zmeraj težje plačati. Kdor se takoj odloči, izpolni lažje svojo dolžnost. Treba je le trdne volje! Naša založba je odvisna zgolj od naročnine, prav tako tudi njeno redno poslovanje. Kdor nima v to vpogleda, nima niti približno pravilnega pojma, kako veliko dela da izterjavanje in različni opomini, ki so poleg vsega drugega še neprijetni za nas in za naročnike. Torej v bodoče nobenega nepotrebne delo, nobenih neprijetnosti in nobenih nepotrebni stroškov. Vsak, ki se čuti prizadetega, naj še danes nakaže svoj znesek. Vljudno prosimo!

Opozorila.

Ker je prva redna knjiga za tekoče poslovno leto »GÖSTA BERLING« že razprodana in je ne moremo več poslati novim naročnikom, ki se še vedno priglašajo, smo sklenili, da jim bomo mesto nje pošiljali veliki roman Walterja Scotta:

Ivanhoe.

Kdor bi pa to knjigo že slučajno imel, pa lahko izbere mesto nje eno izmed lanskih rednih knjig: Anton Čehov: ANJUTA, John Galsworthy: TEMNI CVET, ali Prosper Mérimée: ŠENTJERNEJSKA NOČ.

Pošla nam je tudi 1—2 številka »Modre ptice«, ki jo bomo izdali v ponatisu. Nove naročnike, ki je še niso prejeli, prosimo, da nekaj časa še počakajo, da bo natisnjena.

Daphne Adeane,

roman Mauricea Baringa, je skoraj že dotiskan in izide sredi marca. Zakasnil se je nekoliko zaradi nepričakovano velikega obsega. Obsegal bo nad 400 strani. Razposlali ga bomo vsega do 28. t. m.

Lanski letnik revije

še ni vezan in sicer zato ne, ker so do zadnjega časa še vedno prihajala nova naročila za vezavo. Ker vezanje posameznih izvodov vezavo zelo podraži, smo morali čakati. Tudi to bo v najkrajšem času urejeno.

ROMAN

Gösta Berling

ki ga je napisala švedska pisateljica

Selma Lagerlöf

in ki je izšel kot prva redna knjiga za l. 1930/31

je razprodan

Novim naročnikom bomo namesto njega pošiljali znameniti
zgodovinski roman

WALTERJA SCOTTA

Ivanhoe

Kdor bi Ivanhoeja že imel, bo prejel lahko eno izmed lanskih
rednih publikacij in sicer ali Anjuto ali Temni cvet
ali pa Šentjernejsko noč.

Pošla nam je tudi

1—2 številka »Modre ptice«. To smo dali ponatisniti. Cenjene
naročnike, ki je še niso prejeli, prosimo, da počakajo, dokler
ne bo ponatisnjena.

Z a l o ž b a M o d r a p t i c a

NAGRADE

Kdor pridobi enega novega naročnika, mu pošljemo brezplačno eno izmed sledečih knjig:

- Anton Čehov: ANJUTA*, novele. V mehko vezano.
- Prosper Mérimée: ŠENTJERNEJSKA NOČ*, roman. V mehko vez.
- John Galsworthy: TEMNI CVET*, roman. V mehko vez.
- Walther Scott: IVANHOE*, roman. V mehko vez.
- Knut Hamsun: PAN*, roman. V platno vez.
- Ivan Cankar: MOJE ŽIVLJENJE*. Vez.
- K. Chesterton: ČETRTEK*, roman. Vez.
- R. Kipling: KNJIGA O DŽUNGLI*. Vez.

Kdor pridobi dva naročnika, lahko izbira med sledečimi knjigami:

- Anton Čehov: ANJUTA*, novele. Vez. v platno.
- P. Mérimée: ŠENTJERNEJSKA NOČ*. Vez. v platno.
- J. Galsworthy: TEMNI CVET*. Vez. v platno.
- W. Scott: IVANHOE*, roman. Vez. v platno.
- B. Kellermann: TUNEL*, socialen roman. Vez. v platno.
- H. Barbusse: OGENJ*. Vez.
- D. G. Mukeržji: MLADOST V DŽUNGLI*. Vez. v platno.
- K. Hamsun: GLAD*, roman. Vez. v platno.

Kdor pridobi tri naročnike, izbira med sledečimi knjigami:

- Dr. Franceta Prešerna: ZBRANO DELO*. Vez. v platno.
- F. M. Dostojevskij: SELO STEPANČIKOVO*, roman. Vez. v platno.
- A. Čehov: ANJUTA*. Vez. v polusnje.
- P. Mérimée: ŠENTJERNEJSKA NOČ*. Vez. v polusnje.
- J. Galsworthy: TEMNI CVET*. Vez. v polusnje.
- W. Scott: IVANHOE*. Vez. v polusnje.

Kdor pridobi štiri naročnike, lahko izbere eno izmed sledečih knjig:

- Mihael Arcibašev: SANIN*, roman. Vez. v platno.
- F. M. Dostojevskij: ZAPISKI IZ MRTVEGA DOMA*. Vez. v platno.
- F. M. Dostojevskij: BESI*, roman. Vez. v platno.
- Henrik Sienkiewicz: Z OGNJEM IN MEČEM*, roman. Vez.

Kdor pa pridobi deset naročnikov, prejme eno izmed veledel:

- L. N. Tolstoj: ANA KARENINA*, roman. Vez. v platno.
- F. M. Dostojevskij: BRATJE KARAMAZOVI*, roman. Vez. v platno.

Vse te nagrade bomo razpošiljali od 15. aprila dalje. Da olajšamo naročnikom delo, smo zopet priložili reviji posebne naročilnice.

Preberite!

Novo!

POSEBNE NAGRADE ZA
VELIKO NOČ

Za Veliko noč razpisujemo poleg nagrad, ki so našete na prejšnji strani, še nove in posebno bogate. Naši naročniki imajo priliko, da si na ta način z malim trudom izpopolnijo svojo knjižnico.

Te nagrade ostanejo v veljavi samo do 12. APRILA. Dobi jih lahko samo tisti, ki bo pridobil kakega naročnika v času od 12. marca do 12. aprila.

Te nagrade so izbrane tako, da dobi naročnik za vsakega novega naročnika eno izmed spodaj naštetih knjig. Če pridobi več naročnikov, si lahko izbere več knjig. Knjige so sledeče:

- F. M. Dostojevskij: BESI. Roman. Vez. v platno.**
L. N. Tolstoj: RODBINSKA SREČA. Roman. Vez. v platno.
Ivan Cankar: GREŠNIK LENART. Vez.
Oscar Wilde: SLIKA DORIANA GRAYA. Roman. Vez.
N. Gogolj: TARAS BULJBA. Roman. Vez. v platno.
Ivan Pregelj: PLEBANUS JOANES. Roman.
Oton Župančič: VERONIKA DESENIŠKA. Tragedija.
Oton Župančič: V ZARJE VIDOVE. Pesmi.

Ne odlašajte! Samo en mesec imate časa!

Najlepše velikonočno darilo je lepa knjiga.

Podarite svojim dragim roman
WALTERJA SCOTTA

IVANHOE

ki je primeren za vsakogar; tudi za doraščajočo mladino je
izredno zanimivo štivo.

Oglejte si cene v 3. številki »Modre ptice«.

Zahtevajte ga na obroke!

STAVBNO
IN POHIŠTVENO
MIZARSTVO

FRAN ŠKAFAR

LJUBLJANA
RIMSKA C. 16

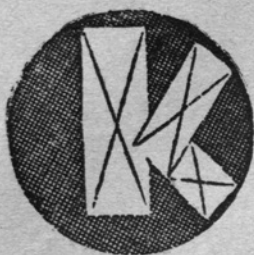
ZALOGA POHIŠTVA
IN PISARNIŠKE
OPRAVE

TELEFON ŠT. 2823

KLISEJE

vseh vrst po
fotografijah
ali risbah
izvršuje
najsolidnejše
klišarna

ST. DEU
LJUBLJANA
DALMATINOVA 13

**„KUVERTA“ D-7
0-7
LJUBLJANA**

Karlovška-c.2.Vofarski-pot-1

TVORNICA KUVERT IN
KONFEKCIJA PAPIRJA

Motite se

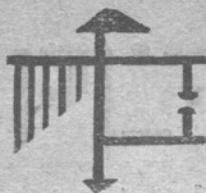
če mislite, da so vsi pisalni stroji enaki. Kakor se razlikuje človek od človeka, tako so različni tudi stroji. Najboljši med dobrimi pa je brez dvoma

Erika

Zahtevajte prospekte:

THE REX Co.
Ljubljana, Gradišče št. 10

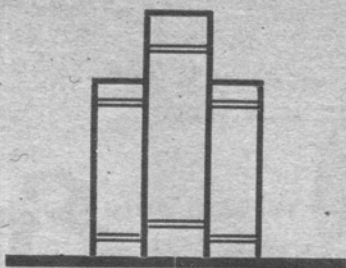

TISKARNA MERKUR

LJUBLJANA

GREGORČIČEVA UL. 23

SE PRIPOROČA ZA TISK VSEH URADNIH, TRGOVSKIH, INDUSTRIJSKIH IN OBRTNIH TISKOVIN. PREVZEMA IN IZVRŠUJE VSE V TISKARSKO STROKO SPADAJOČE TISKOVINE V ENO-, DVO- IN VEČBARVNEM TISKU. CENE ZMERNE. POSREŽBA TOČNA. LASTNA KNJIGOVEZNICA.

*Saldakonte — Štrace — Journale — Šolske
zvezke — Mape — Odjemalne knjižice
Risalne bloke itd.*

nudi po izredno, ugodnih cenah

Knjigoveznica
Jugoslovanske tiskarne
*v Ljubljani, Kopitarjeva ulica 6
II. nadstropje*

STOEWER

srednji pisalni stroj
v elegantnem
črnem kovčegu, se
odlikuje s precizno
konstrukcijo in je
opremljen z vsemi
prednostmi veli-
kega pisarniškega
stroja

V zalogi pri tvrdki

Lud. Baraga, Ljubljana, Šelenburgova 6